

Oikeuden aika!

Opas lapsen oikeuksiin

LUOKILLE 7 - 9, LUKIOIHIN JA AMMATTIKOULUIHIN

unicef

Lähdemateriaalista toimittanut:
Veera Videnius

Toimituskunta:
Inka Hetemäki, Hanna Hämäläinen,
Aino Sarkia ja Tanja Suvilaakso

Painopaikka:
T-Print Ky, Hyvinkää

Taittäjä:
T-Print Ky

Piirroksat:
Mika Raita

Valokuvat:
Tekijätiedot merkitty kuvien yhteyteen.
Kannen kuva ©UNICEF/HQ99-0220/
GIACOMO PIROZZI

Tarinat lapsista:
Pohjautuvat UNICEFin aitoihin kenttäker-
tomuksiin eri puolilta maailmaa. Tarinat eivät
liity kuvissa esiintyviin lapsiin.

Julkaisun tuottamiseen on saatu Ulkoasiain-
ministeriön kansalaisjärjestöille suunnattua
tiedotustukea. Julkaisussa esitetyt näkemyk-
set eivät välttämättä edusta Ulkoasiainminis-
teriön virallista kantaa.

© UNICEF 2004
Uudistettu painos 2009

Kopiointi sallittu opetuskäyttöön

Lähteet:

A Peace Child International Project: Stand Up Speak Out
-A Book About Children's Rights. 2002.

Fountain, Susan: Education for Development - A Teacher's Resource
for Global Education. 1995. UNICEF

Fountain, Susan: It's Only Right! - A Practical Guide to Learning
About the Convention on the Rights of the Child. 1993. UNICEF

Save the Children and UNICEF: Time for Rights - Activities for Citi-
zenship. 2002

Suomen UNESCO -toimikunnan julkaisuja no. 78:
Ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja. 2000

Suomen UNICEF -yhdistys: Maailman lasten UNICEF -
Opiskeluaineistoa lapsen oikeuksista ja UNICEFista. 1995.

Suomen YK-liitto & Scheinin, Martin: Yhteiset
ihmisoikeutemme. 1998

Ulkoministeriö: Lapsissa on tulevaisuus - Lapsen oikeudet kehitysyh-
teistyössä. 2002

UNICEF: Annual Report 2008

UNICEF: Kids Inclusive - Educational kit promoting children's
participation & inclusive action against discrimination. 2003

UNICEF: State of the World's Children 2009

UNICEF: Progress for Children 2006-2009

UNICEF - komiteen i Norge: Hei, hvordan har du det?
Barnekonvensjonen 10 år (1989-1999) Et metodisk opplegg for smås-
koletrinnet

UNICEF - UNICEF Sverige: Den bortglömda katastrofen. Ett läro-
medel om hur barn och unga drabbas i den globala aidsepidemin.
2007

Valjakka, Eeva: Näkökulmia lapsen oikeuksiin. 2000

Opettajalle:

Lapsen oikeudet välineenä eettisessä kasvatuksessa

Kaikilla ihmisillä riippumatta siitä, missä he elävät, mitä ikäryhmää tai kansallisuutta he edustavat on sama ihmisarvo ja samat perustarpeet. Perustarpeita ovat esimerkiksi ruoka, terveydenhuolto, identiteetti ja itseilmaisu sekä koulutus. Nämä tarpeet ovat tärkeitä ihmisen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta. Niitä voidaan pitää kiistattomasti ihmisen oikeuksina.

Ihmisoikeuksien pohtiminen on oleellinen osa kasvamista vastuulliseksi ja osallistuvaksi aikuiseksi. On luontevaa, että pohdinnat ihmisoikeuksista ja tasa-arvosta aloitetaan jo koulussa. Tutussa ympäristössä, ikätovereiden kanssa yhdessä pohtien nuori oppii tärkeitä keskustelun ja mielipiteen muodostamisen ja ilmaisun taitoja. Opettajan tehtävänä on luoda hedelmällisiä keskustelutilanteita ja tuoda niihin tarvittavaa tietoa sekä käsitteitä, joilla keskustelua viedään eteenpäin ja joiden kautta nuorten ymmärrys asiasta kasvaa.

Lapsen oikeudet ovat osa ihmisoikeuksien kokoelmaa. Ne käsittelevät nuorten elämään liittyviä asioita ja siksi ne ovatkin hyvä lähtökohta keskustelulle arvoista, etiikasta, ihmisoikeuksista ja oikeudenmukaisuudesta. Lapsen oikeuksien sopimus voi olla monenlaisten pohdintojen ja tehtävien lähtökohta. Sopimuksen sisällöstä voi vaikkapa kirjoittaa, väitellä tai tehdä tutkimuksia ja kyselyjä. Se soveltuu materiaaliksi esimerkiksi historian ja yhteiskuntaopin, elämänskatsomustiedon ja uskonnon sekä äidinkielen oppitunneille. Tässä oppaassa on esitelty muutamia lähestymistapoja teeman monipuoliseen käsittelyyn.

Oppaan tarkoitus

Tämä opas esittelee tiiviisti, mitä ovat lapsen oikeudet ja antaa vinkkejä opettajalle aiheen käsittelyyn luokkatilanteissa. Opas perustuu harjoituksiin, joiden kautta oppilas oppii hahmottamaan, mitä lapsen oikeudet ovat ja mikä on niiden merkitys itselle ja lapsille muualla maailmassa. Tavoitteena on myös kehittää oppilaiden keskustelu- ja ryhmätyöskentelytaitoja sekä mielipiteen muodostus- ja ilmaisukykyä. Harjoitusten joukosta löytyy sekä helppoja ja toiminnallisia että vaikeita ja abstraktiin pohdiskeluun haastavia tehtäviä. Ne on ohjeistettu yksityiskohtaisesti, mutta opettaja voi myös muokata niitä mieleisempään ja ryhmälleen sopivaksi. Harjoitukset on tarkoitettu pääosin 13-18-vuotiaille.

Sisältö

Taustaa:

- A. Mikä on Lapsen oikeuksien sopimus?..... 5
- B. Lapsen oikeuksien sopimus - UNICEFin työn perusta 7
- C. Lapsen oikeuksien sopimuksen historia 9

Osio tutustuttaa lukijan Lapsen oikeuksien sopimuksen keskeiseen sisältöön, historiaan ja käsitteistöön. Se sisältää myös perustietoa UNICEFista ja kuvaa UNICEFin suhdetta Lapsen oikeuksien sopimukseen. Opettajan on hyvä tutustua taustaosioon ennen oppitunteihin siirtymistä. Sopii myös oppimateriaaliksi ja taustalukemistoksi oppilaille.

Oppitunteja:

- 1. Oikeudet - asiat joista emme voi luopua 12
- 2. Oikeudet kuuluvat kaikille 16
- 3. Oikeudet eivät aina toteudu 20
- 4. Lapsen oikeudet voidaan jakaa ryhmiin 24
- 5. Oikeus nimeen ja syntymätodistukseen 26
- 6. Oikeus koulutukseen 30
- 7. Oikeus suojeluun väkivallalta ja hyväksikäytöltä - prostituutio 36
- 8. Oikeus terveydenhuoltoon - hiv/aids 40
- 9. Oikeus lepoon ja vapaa-aikaan 46
- 10. Oikeus osallistua ja ilmaista mielipiteitä 52
- 11. Oikeudet ja velvollisuudet 58

Oppitunnit ovat yhden tai kaksoistunnin mittaisia opiskelukokonaisuuksia lapsen oikeuksista. Jokainen oppitunti pitää sisällään 1-2 tarkkaan ohjeistettua harjoitusta sekä ideoita, millä muilla tavoilla teemaa voi käsitellä oppilaiden kanssa.

Oppitunnit 1-4 johdattavat Lapsen oikeuksien sopimuksen peruskäsitteistöön ja yleiseen sisältöön. Suositellaan käsiteltäväksi numerojärjestyksessä ennen oppitunteja 5-11.

Oppitunnit 5-10 käsittelevät yksittäisiä lapsen oikeuksia. Harjoitusten peruslähtökohta ovat tosielämän tarinat eripuolilta maailmaa. Voidaan käsitellä vapaassa järjestyksessä. Oppitunnissa 11 pohditaan oikeuksien ja velvollisuuksien suhdetta.

Liitteet:

- Lyhennelmä Lapsen oikeuksien sopimuksesta 60
- Käsitteisanasto 61
- Tärkeitä ikärajoja Suomessa 62

A. MIKÄ ON LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS?

Lähtökohtana ihmisoikeudet

Ihmisoikeudet ovat yleisesti hyväksytyjä periaatteita ja arvoja, joiden mukaan ihmisten tulisi kunnioittaa toisiaan ja elää yhdessä muiden kanssa. Ihmisoikeudet ovat samanlaisia kaikkialla maailmassa. Ne eivät katso toteutuakseen yksilöiden etnistä, kansallista tai kulttuurista taustaa. Ihmisoikeudet ovat kaikkia sitovia ja konkreettisia. Niiden valossa voidaan tunnistaa epäinhimilliset toimet. Jokaisen yksilön velvollisuutena on tuomita ihmisoikeusrikkomukset ja toimia näitä rikkomuksia vastaan oman kykynsä mukaan.

Ihmisoikeudet ovat myös ohjenuora, jota silmällä pitäen valtiot voivat säätää lakeja. Ihmisoikeuksien periaatteita ovat ihmisen arvokkuus, vapaus, tasavertaisuus ja oikeudenmukaisuus. Ihmisoikeuksien kunnioittaminen sekä lakien säätäminen ja niiden noudattaminen ihmisoikeuksien hengessä on yksi demokraattisen valtion tunnusmerkki.

Paitsi valtion lainsäädännölle, ihmisoikeudet antavat eettisinä periaatteina leimansa myös yksilöjen välisille suhteille. Ihmisoikeudet sallivat meidän elää yhdessä toinen toistamme kunnioittan sekä ohjaavat meitä ratkomaan rauhanomaisesti yksilölliset ja yhteisölliset riitamme.

Lapsen oikeudet

Vaikka ihmisoikeudet suojelevat tasavertaisesti kaikkia ihmisiä, on kansainvälinen yhteisö nähnyt tarpeelliseksi lujittaa joidenkin haavoittuvien ihmisryhmien oikeuksia erityisillä sopimuksilla. Tällaisia erityisryhmiä ovat lapset, naiset, vammaiset, siirtolaiset, pakolaiset ja erilaiset muut kansalliset ja etniset vähemmistöt.

Moni maailman lapsista elää köyhyydessä, jää vaille huolenpitoa ja joutuu riiston tai hyväksikäytön uhriksi. Tällaiset tekijät nostattivat halun suojella ja turvata lasten elinolot erityisellä sopimuksella. Ensin syntyi Lapsen oikeuksien julistus vuonna 1959 ja lopulta laillisesti sitova Lapsen oikeuksien sopimus vuonna 1989.

Lapsen oikeuksien sopimus (LOS) kirjaa yleisesti hyväksytyt käsitykset siitä, mitä oikeuksia kaikilla lapsilla pitäisi olla " ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin mielipiteisiin, kansallisuuteen, etniseen tai sosiaaliseen alkupearaan, varallisuuteen, vammaisuuteen tai syntyperään" katsomatta. Lapsen oikeuksien sopimus syntyi turvaamaan lasten erityisiä tarpeita ja heidän asemaansa aikuisten maailmassa. Sopimus kuuluu ihmisoikeusasiakirjoihin, ja on sekä sisällöltään että ratifioinneiltaan maailman laajin ihmisoikeusasiakirja. Sopimuksen suunnittelussa oli mukana eri alojen asiantuntijoita, UNICEFin ja muiden kansalaisjärjestöjen edustajia sekä valtioiden päättäjiä ympäri maailmaa.

Oikeudet kuuluvat kaikille lapsille

Lapsen oikeuksien sopimus on luonteeltaan universaali eli se on yhteinen kaikille maailman lapsille (alle 18-vuotiaat) ja on voimassa kaikkialla samansisältöisenä. Sopimuksessa kuvatut oikeudet ovat luovuttamattomia ja perustavanlaatuisia. Luovuttamattomia siksi, että ne kuuluvat lapsille heidän ihmisyytensä perusteella ja sen perusteella että he ovat lapsia, eikä niitä voida ottaa heiltä pois. Perustavanlaatuisuudella tarkoitetaan sitä, että sopimukseen on kirjattu lapsen kasvun ja kehityksen kannalta oleelliset oikeudet.

Miksi sopimusta tarvitaan?

Historiassa tapahtuneet suuret ihmisoikeusloukkaukset, kuten juutalaisten vainot Hitlerin natsisaksassa, ovat monien ihmisoikeussopimusten synnyn taustalla. Nämä julmat tapaukset ovat osoittaneet, että tarvitaan erityisiä, kansainvälisiä sopimuksia turvaamaan erityisryhmien - kuten lasten - asema valtioiden sisällä. Sopimukset eivät poista inhimillistä kärsimystä kokonaan, eivätkä ne anna takuuta onneen, mutta niiden olemassaolo kuvastaa tahtoa taistella epäoikeudenmukaisuutta vastaan. Ja lopulta, tosin pienin harppauksin, sopimukset vaikuttavat positiivisesti erityisryhmien asemaan esimerkiksi uusien lakien muodossa.

Laillisesti valtioita sitova

Sopimuksen ratifioineet eli sitovasti hyväksyneet maat ovat lain nojalla velvoitettuja noudattamaan sopimuksen sisältöä ja niiden tulee raportoida YK:n lapsen oikeuksien komitealle edistymisestään sopimuksen täytäntöönpanossa. Ensimmäinen raportti tehdään kaksi vuotta ratifioinnin jälkeen, seuraavat joka viides vuosi. Komitea keskittyy työssään seuraamaan valtioiden menettelyjä lastensa hyväksi. Se ei siis tarkkaile yksittäisten vanhempien tai yksilöiden toimintaa. Myös Suomi on yksi sopimuksen ratifioineista ja luovuttaa raportin toimistaan säännöllisesti.

Lapsen oikeuksien sopimus on historian ensimmäinen valtioita laillisesti sitova asiakirja, joka käsittelee kattavasti lapsen oikeuksia. Sopimus velvoittaa valtioita toimimaan lasten parhaaksi, heidän erityistarpeensa huomioiden ja mielipiteitään kuunnellen. Lisäksi sopimus velvoittaa valtioita edistämään sopimuksen tunnettavuutta kansalaisten keskuudessa ja osallistumaan kansainväliseen kehitysapuun.

Tärkeä nyt ja tulevaisuudessa

Lapsen oikeuksien sopimus on muuttanut hallitusten ja yksittäisten ihmisten asenteita lapsia kohtaan. Sopimus oli ja on yhä ratkaisevan tärkeä sen turvaamiseksi, että maailman lapset tunnustetaan varauksetta ihmisiksi ja persooniksi, ja että kaikille heille kuuluvat samat oikeudet. Vaikka lapsen oikeudet on pyritty kattavasti kirjaamaan sopimukseen, ei kyseessä ole muuttumaton asiakirja. Uudenlaiset ongelmat ja muuttuvat olosuhteet vaativat sopimuksen päivittämistä ja uudelleen arviointia. Eräs tällainen kehitysaskel tapahtui toukokuussa 2000, kun sopimukseen liitettiin kaksi lisäpöytäkirjaa, toinen lasten osallistumisesta aseellisiin konflikteihin ja toinen koskien lapsikauppaa, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa.

Sopimus voidaan jakaa kolmeen osaan seuraavasti:

• artikkelit 1 - 41:

käsittelevät oikeuksia, joita lapsella on:

- nimeen
- kansalaisuuteen
- tasavertaiseen kohteluun
- koulutukseen
- ravintoon
- perhe-elämään
- osallistumiseen
- leikkiin
- suojeluun
- terveyteen
- hätäapuun

• artikkelit 42 - 45:

käsittelevät sopimuksen täytäntöönpanoa ja tähän liittyvää seurantaa

• artikkelit 46 - 54:

käsittelevät sopimuksen voimassaoloa

B. LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS – UNICEFIN TYÖN PERUSTA

UNICEFin työ perustuu Lapsen oikeuksien sopimukseen, jossa lapselle taataan oikeus nimeen, kansallisuuteen, mielipiteisiin, riittävään toimeentuloon, terveyteen, koulutukseen ja vapaa-aikaan. Sopimus myös edellyttää, että lasta suojellaan väärinkäytöksiä vastaan. UNICEF on ollut keskeisellä tavalla mukana sopimuksen synty- ja kehitysprosessissa jo kolmen vuosikymmenen ajan.

UNICEFin toiminnan selkärankaa ovat pitkäkestoiset kehitysapuohjelmat, jotka pyrkivät parantamaan kehitysmaiden lasten asemaa elämän eri osa-alueilla. Järjestön keräämillä varoilla kehitetään mm. terveydenhuoltoa, peruskoulutusta sekä vesi- ja sanitaatiojärjestelmiä maissa, joissa peruspalvelujen toteutuminen on vielä kaukana. UNICEFin toimintaan kuuluu oleellisesti tiivis yhteistyö valtioiden kanssa, jotta nämä oppisivat oikealla tavalla noudattamaan lapsen oikeuksien sopimusta ja voisivat lopulta taata perusoikeudet tasavertaisesti kaikille maansa lapsille.

UNICEF on myös sitoutunut maailmanlaajuisen työhön YK:n vuonna 2000 laatimien vuosituhattavoitteiden (Millennium Development Goals) puolesta. Moni niistä liittyy vahvasti lapsiin. Vuosituhattavoitteet nostavat esiin tärkeimpiä jo lapsen oikeuksien sopimukseen kirjattuja päämääriä ja ovat näin keskeinen tienviitta UNICEFin 2000-luvun toiminnalle.

Vuosituhatjulistukseen on kirjattu yhteensä kahdeksan tavoitetta, joiden toteutumiseen maailman maat YK:n johdolla pyrkivät vuoden 2015 loppuun mennessä:

1. Köyhyydessä elävien ihmisten määrän puolittaminen
2. Peruskoulutuksen takaaminen kaikille
3. Tasa-arvon edistäminen sukupuolten välillä
4. Lapsikuolleisuuden vähentäminen
5. Odottavien äitien terveydentilan parantaminen
6. Hiv-aidsin ja muiden tautien leviämisen hidastaminen
7. Kestävän kehityksen turvaaminen
8. Globaaliin kumppanuuteen sitoutuminen

Tavoitteet ovat suuria, mutta UNICEF uskoo, että ne voidaan saavuttaa, jos kaikki ihmiset, niin yksityiset kuin valtioiden, järjestöjen ja yritystenkin edustajat toimivat yhdessä maailman lasten oikeuksien puolesta. Edistääkseen yhteistyötä ja maailmanlaajuisia sitoutumista lasten asioihin UNICEF ja kuusi muuta lapsijärjestöä lanseerasivat 1990-luvulla "Global Movement for Children" -liikkeen. Sen tavoitteena on muuttaa maailmaa paremmaksi yhdessä lasten kanssa. Liikkeen puolestapuhujiksi ovat ryhtyneet mm. ihmisoikeusvaikuttajat Nelson Mandela ja Graça Machel.

UNICEF tietoisku:

Mikä UNICEF on? UNICEF (United Nations Children's Fund) on YK: lastenjärjestö. Se perustettiin auttamaan Euroopan lapsia toisen maailmansodan jälkeen v.1946.

Mikä on UNICEFin päämäärä? UNICEFin tärkein tavoite on perusoikeuksien turvaaminen kaikille lapsille.

Mitä UNICEF tekee? UNICEF suunnittelee ja toteuttaa kehitysapuohjelmia ja tukee maiden hallituksia Lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanossa. UNICEF pyrkii ohjelmien kautta taistelemaan syrjintää ja tasa-arvoa vastaan, takaamaan turvalliset syntymäolosuhteet sekä terveydenhuollon ja koulunkäynnin kaikille lapsille, niin tytöille kuin pojillekin. UNICEFin ohjelmilla autetaan yli 150:n maan lapsia.

Missä ja miten UNICEF toimii?

UNICEFin palveluksessa on yli 10000 henkilöä, joista 80 prosenttia tekee työtä kentällä eli eri maiden kehitysyhteistyö-ohjelmissa. UNICEF ei saa osuutta YK:n jäsenmaksuista, vaan järjestö saa varansa vapaaehtoisina lahjoituksina hallituksilta ja yksityisiltä ihmisiltä. Järjestön päämaja on New Yorkissa ja Euroopan hallintokeskus Genevessä. UNICEFin toimintaa eri maissa ohjaavat maatoimistot.

Suomen UNICEF -yhdistys perustettiin vuonna 1967. Suomen UNICEFin tehtävä on edistää lasten oikeuksien toteutumista keräämällä varoja UNICEFin pitkäkestoi- siin kehitysohjelmiin ja hätäapuun sekä tiedottamalla lasten oikeuksista ja maailman lasten tilanteesta suomalaisille. UNICEF haluaa saada jokaisen aikuisen ja lapsen rakentamaan kanssaan maailman, jossa lapsen oikeus arvokkaaseen ja turvalliseen elämään toteutuu.

C. LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUKSEN HISTORIA

© UNICEF

1948 -Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) Yleiskokous hyväksyi yleismaailmallisen ihmisoikeuksien julistuksen. Tämä perustavaa laatua oleva julistus sisälsi myös lasten oikeudet, mutta pian koettiin, että lasten erityistarpeet tulisi tuoda vahvemmin esiin.

1959 -YK hyväksyi lapsen oikeuksien julistuksen, joka sisälsi kymmenen periaatetta. Julistus ei sitonut laillisesti allekirjoittaneita maita.

1978 - Puolan hallitus lähetti YK:n Ihmisoikeuskomissiolle ehdotuksen lapsen oikeuksien sopimuksesta. Kansainvälisenä 'Lapsen vuonna' (1979) komissio perusti työryhmän pohtimaan lasten asiaa ja ehdotuksia, joita useiden eri maiden hallitukset olivat lähettäneet. Tätä seurasi kymmenen vuotta uutteraa neuvonpitoa sopimuksen lopullisen sisällön aikaansaamiseksi.

1989 -YK:n Yleiskokous hyväksyi lapsen oikeuksien sopimuksen, joka on myös oikeudellisesti sen ratifioineita valtioita sitova. Tuore sopimus vaali aiemmin ilmestyneen julistuksen henkeä ja otti kantaa myös menneen 30 vuoden aikana esiin nousseisiin huolenaiheisiin, kuten ympäristön saastumiseen, huumeiden lisääntyneeseen käyttöön sekä lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Sopimus tuli voimaan ennätysnopeasti.

1991 - Suomi ratifioi sopimuksen osaksi lainsäädäntöään.

1996 - Kaikki sen ajan maailman valtiot USA:ta ja Somaliaa lukuun ottamatta, olivat ratifioineet YK:n lapsen

oikeuksien sopimuksen, mikä teki siitä maailman laajimmin ratifioidun ihmisoikeusasiakirjan.

2000 -YK:n yleiskokous hyväksyi sopimukseen liitettäväksi lisäpöytäkirjat: lasten osallistumisesta aseellisiin konflikteihin sekä lapsikaupasta, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta. Lisäpöytäkirjat vaativat erillisen ratifioinnin.

2001 - Serbian tasavalta liittyi sopimukseen (hajonnut Jugoslavia synnytti uusi valtioita).

2002 -YK:ssa järjestettiin mittava sopimuksen seuranta-kokous, johon myös lapset osallistuivat. Kokouksen loppuasiakirja tunnetaan nimellä World Fit for Children – Lapsille sopiva maailma. Suomi teki tämän perusteella oman kansallisen ohjelmansa, Lapsille sopiva Suomi (2005).

2003 - Itsenäistynyt (2002) Itä-Timor liittyi sopimukseen.

2006 - Montenegro (kuului entiseen Jugoslaviaan) ratifioi sopimuksen. Sopimuksen ratifioineita valtioita on nyt 193.

2007 - YK:ssa järjestettiin sopimuksen toinen seuranta-kokous, "World Fit for Children +5", jossa vahvistettiin pyrkimyksiä toteuttaa sopimus täysimääräisesti.

© UNICEF/NYHQ2005-1694/Estey

OPPITUNNIT

1. Oikeudet - asiat joista emme voi luopua
2. Oikeudet kuuluvat kaikille
3. Oikeudet eivät aina toteudu
4. Lapsen oikeudet voidaan jakaa ryhmiin
5. Oikeus nimeen ja syntymätodistukseen
6. Oikeus koulutukseen
7. Oikeus suojeluun väkivallalta ja hyväksikäytöltä
- prostituutio
8. Oikeus terveydenhuoltoon - hiv/aids
9. Oikeus lepoon ja vapaa-aikaan
10. Oikeus osallistua ja ilmaista mielipiteitä
11. Oikeudet ja velvollisuudet

Oikeudet

1.

- asiat joista emme voi luopua

TAVOITE: Opitaan ymmärtämään, mikä on halun ja tarpeen ero. Havaitaan, että jotkut tarpeet ovat tärkeämpiä kuin toiset ja niistä luopuminen on myös vaikeampaa. Opitaan myös, että kaikilla ihmisillä on ihmisoikeudet ja lapsilla niiden lisäksi lapsen oikeudet. Huomataan, että perustarpeita voidaan pitää oikeuksina.

Tarvikkeet:

- HALUJA VAI TARPEITA -KORTIT s.14-15
- KARTONKEJA
- LYHENNELMÄ LAPSEN OIKEUKSISTA (LIITE) s. 60
- SAKSIA
- LIIMAA

TOIMI NÄIN:

1. Jaa jokaiselle ryhmälle haluja vai tarpeita - kortit ja pyydä oppilaita leikkaamaan ne erilleen.

2. Kehota oppilaita tutkimaan kuvia hetki.

3. Kerro oppilaille:

"Teidät on valittu etuoikeutettujen joukkoon, joka lähtee asumaan maan kaltaiselle uudelle planeetalle. Koska te lähdette perustamaan uutta siirtokuntaa, hallitus haluaa, että teillä on mukana kaikki tarvittavat asiat hyvää elämää varten. Hallitus on miettinyt valmiiksi 16 asiaa, jotka saatte mukaan. Ne on kuvattu pöydällemme jaetuissa kuvissa."

- Jatka seuraavasti: "Hallitus haluaa, että voitte myös itse vaikuttaa mukaan tuleviin asioihin, joten saatte ryhmänä keksiä vielä neljä asiaa, jotka otatte mukaan. Piirtäkää ne neljään tyhjään korttiin."

- Muutaman minuutin kuluttua kerro: "Tilanne on valitettavasti se, että avaruussukullaan mahtuu vain 14 kuvien esittämistä asioista. Teidän on yhdessä päätettävä, mistä kuudesta kortista luovutte. Päätöksen tekoon on aikaa viisi minuuttia." (Hylätyt kortit kerätään pois.)

- Kun kuusi korttia on kerätty kustakin ryhmästä, jatka: "Avaruussukkula onkin yllättävän ahdas ja joudutaan karsimaan edelleen. Teidän tulee luopua vielä kuudesta kortista. Aikaa on viisi minuuttia." (Hylätyt kortit kerätään pois.)

- Pyydä oppilaita liimaamaan loput kahdeksan korttia sopivalle kartongille.

4. Jatkaa harjoitusta keskustelulla:

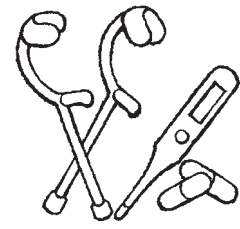
- Mitkä kortit poistettiin yleisimmin ensimmäisellä kierroksella? Miksi?
- Mitkä kortit jäivät yleisimmin jäljelle? Miksi?
- Mistä korteista tuli ryhmissä eniten erimielisyyksiä tai keskustelua? Miksi?
- Mikä on välttämätöntä, mikä tarpeetonta? Keskustelkaa "halun" ja "tarpeen" erosta.
- Selitä, että kaikilla ihmisillä on ihmisoikeudet ja lapsilla on lisäksi erityiset Lapsen oikeudet. Lapsilla on oikeus perustarpeiden täyttymiseen. Nämä oikeudet on kirjattu Lapsen oikeuksien sopimukseen, johon valtiot ovat sitoutuneet ratifioinnilla. Jaa tässä yhteydessä lyhennelmä lapsen oikeuksien sopimuksesta (monistepohja).

- Pyydä oppilaita tutkimaan sopimuksen Artikloja, ovatko ryhmien valitsemat 8 "tarvetta" niiden joukossa?
- Keskustellaan siitä, miksi halut ja tarpeet ovat erilaisia eri ihmisillä?
- Toteutuvatko perustarpeet samalla tavalla kaikkien ihmisten kohdalla? Jos ei, miksi?
- keskustellaan ryhmissä siitä, mitä "oikeus" tarkoittaa ja keksitään sille määritelmä.

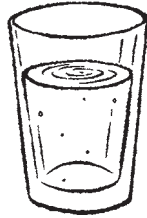
Haluja vai tarpeita?

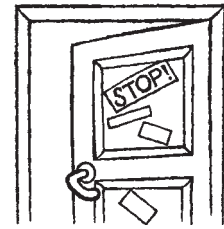
Ravitseva ruoka

Terveydenhoito

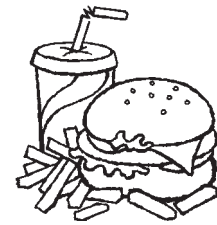
Puhdas vesi

Oma huone

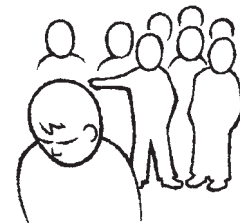
Mahdollisuus
harjoittaa uskontoa

Hampurilaisateria

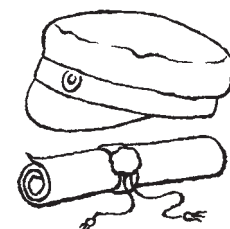
Polkupyörä

Suojelu syrjinnältä

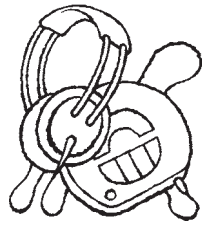

Mahdollisuus
kertoa mielipide

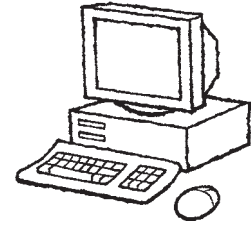

Koulutus

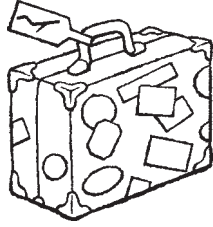
Haluja vai tarpeita?

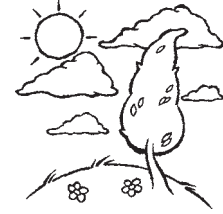
CD-soitin

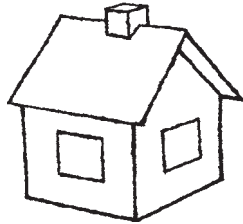
Oma tietokone

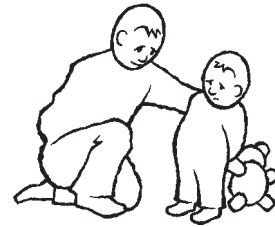
Lomamatka

Puhdas ilma

Koti

Suojelu
hyväksikäytöltä
ja heitteillejätöltä

© UNICEF

Oikeudet kuuluvat kaikille

2.

ARTIKLA 1 - Jokainen alle 18-vuotias on lapsi.

ARTIKLA 2 - Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiensa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi.

TAVOITE: Opitaan, että jokainen lapsi on erilainen ja arvokas yksilö, jota tulee arvostaa sellaisena kuin hän on.

Tarvikkeet:

- BEGAN TARINA s. 18
- TARINAKORTIT s. 19
- LYHENNELMÄ LAPSEN OIKEUKSISTA (LIITE) s. 60

TOIMI NÄIN:

1. Lue oppilaille seuraava tarina:

"15-vuotias Bega on ollut syntymästään asti sokea. Sokeuden takia hän ei voi käydä koulua, sillä lähikoulussa ei ole valmiutta opettaa näkövammaisia. Päivisin hän vain makaa riip-pumatossa kotikuistilla ja odottaa veljiään koulusta."

2. Pyydä oppilaita kertomaan, mitkä oikeudet eivät heidän mielestään toteudu Began kohdalla riittävän hyvin. Voit näyttää lyhennelmän lapsen oikeuksien sopimuksesta esim. piirtoheittimellä.

3. Lue tai monista ja pyydä oppilaita lukemaan itse koko tarina Begasta. Näin oppilaat saavat tietää, miten Began elämä muuttui ja miten hänen oikeutensa lopulta toteutuivat, kun hän alkoi käydä 'Casa Grandessa', lasten taidekeskuksessa. Tarina osoittaa, että on tapoja auttaa niitä, jotka ovat huonommassa asemassa. On tärkeää tietää, että lapsen oikeudet kuuluvat aivan kaikille lapsille, myös itselle. Jos kokee omia tai muiden oikeuksia loukattavan, täytyy uskaltaa ja osata hakea apua.

Jatkakaa toimintaa 2-3 oppilaan ryhmissä:

1. Voit valita tarinakorteista joko kaikki tai vain muutaman (2-5), jotka otat luokkasi kanssa käsittelyyn.

2. Jaa jokaiselle ryhmälle kaksi tarinakorttia ja lyhennelmä lapsen oikeuksista.

3. Pyydä oppilaita miettimään, mitkä oikeudet liittyvät mihinkin tarinaan. Joitakin oikeuksia ei välttämättä voi sijoittaa ollenkaan. Oppilaat merkitsevät tarinakortteihin niiden artiklojen numerot, jotka liittyvät tarinan sisältöön.

4. Kun ryhmittely on tehty, käydään jokainen käsittelyssä ollut tarina läpi keskustellen:

- Mitkä oikeudet eivät tämän lapsen kohdalla täyty?
- Mitä lapsi itse tai vanhemmat voisivat tehdä, jotta oikeudet toteutuisivat?
- Mistä voisi hakea apua tilanteeseen?
- Miten loukkaus yhtä oikeutta vastaan vaikuttaa muiden oikeuksien toteutumiseen?

Ideoita jatkotyöskentelyyn:

- Esitelmä, tutkielma tai ryhmätyö järjestöistä, jotka toimivat lasten hyväksi (esim. UNICEF, Pelastakaa lapset ry, Mannerheimin lastensuojeluliitto, PLAN).
- Tehkää dramatisointeja tarinakorttien pohjalta
- Järjestäkää koulussanne tapahtuma tai keräys maailman lasten oikeuksien puolesta. Materiaalia saatte esimerkiksi Suomen UNICEFista.

© UNICEF

Began tarina

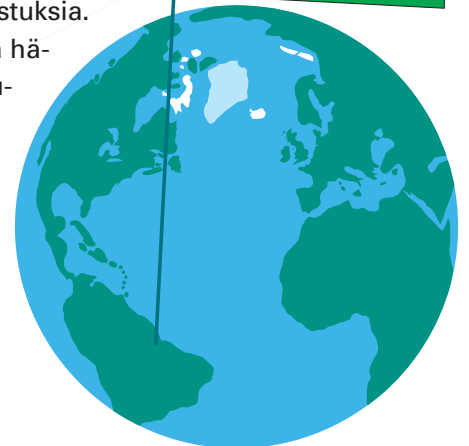
-Brasilia

15-vuotias Bega syntyi sokeana. 14 ikävuoteen saakka hän ei saanut minkäänlaista näkövammaan edellyttämää huolenpitoa tai koulutusta. Began päivät olivat ankeita ja merkityksettömiä. Hän vain makasi riippumatossa päivät pitkät ja odotti veljiensä paluuta koulusta, jotta hän voisi leikkiä heidän kanssaan. Began elämä sai uuden käänteen, kun hänen veljiensä Alexandre vei hänet eräänä päivänä Casa Grandeen, kotikaupungin nuorille perustettuun taide- ja toimintakeskukseen.

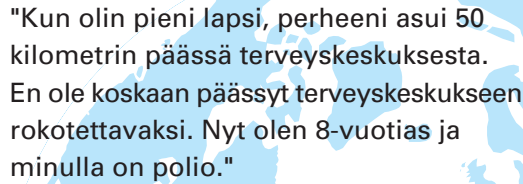
Bega on nyt käynyt nuorten toimintakeskuksessa vuoden ajan. Hän on tuona aikana oppinut soittamaan kitaraa, harmonikkaa ja kosketinsoittimia. Hän on myös loistava laulaja ja esiintyjä! Began ylpeys on radio-ohjelma, jota hän pitää toimintakeskuksen radioasemalla. Helpottaakseen toimimista radio-ohjelman vetäjänä, Bega on merkinnyt kaikki CD:t tunnistamisen helpottamiseksi.

Pian Bega lähtee vuodeksi opiskelemaan piste-
kirjoitusta Fortalezaan. Muutto uuteen kaupunkiin jännittää, mutta Bega tietää, että koulussa hän oppii paljon hyödyllistä tulevaa elämää varten. Opiskeluvuoden jälkeen Bega palaa Casa Grandeen opettamaan muita sokeita lapsia. Hänen toinen haaveensa on tulla muusikoksi ja säveltäjäksi.

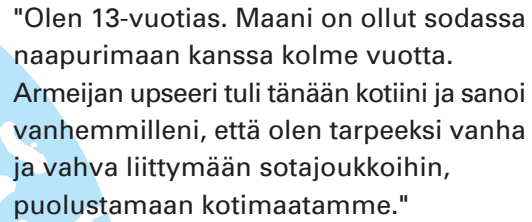
Ennen Casa Grandea Began tulevaisuus näytti ankealta. Hänellä ei ollut juurikaan ystäviä ja hän oli aina riippuvainen toisten avusta. Luultavasti hänen tulevaisuutensa olisi ollut kadulla, kerjäläisenä. Nyt tilanne on toinen; hänellä on ystäviä, hän on oppinut uusia taitoja ja löytänyt harrastuksia. Ennen kaikkea hänellä on nyt tulevaisuus.

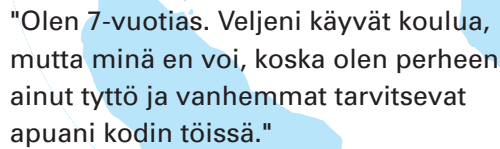
Tarinoita ympäri maailmaa

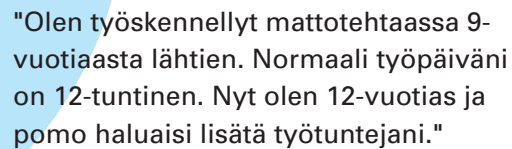
"Kun olin pieni lapsi, perheeni asui 50 kilometrin päässä terveyskeskuksesta. En ole koskaan päässyt terveyskeskukseen rokotettavaksi. Nyt olen 8-vuotias ja minulla on polio."

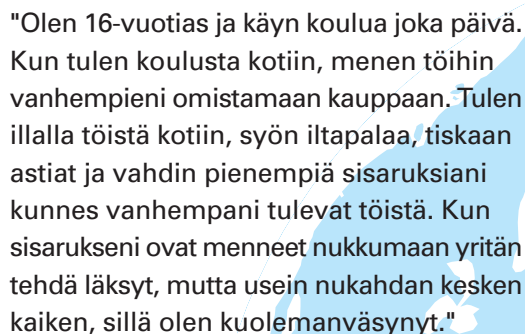
"Olen 13-vuotias. Maani on ollut sodassa naapurimaan kanssa kolme vuotta. Armeijan upseeri tuli tänään kotiini ja sanoi vanhemmilleni, että olen tarpeeksi vanha ja vahva liittymään sotajoukkoihin, puolustamaan kotimaatamme."

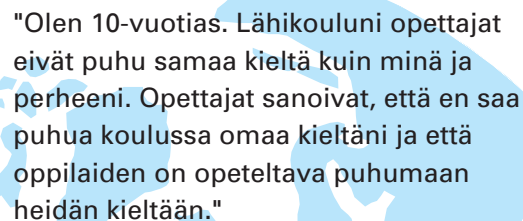
"Olen 7-vuotias. Veljeni käyvät koulua, mutta minä en voi, koska olen perheen ainut tyttö ja vanhemmat tarvitsevat apuani kodin töissä."

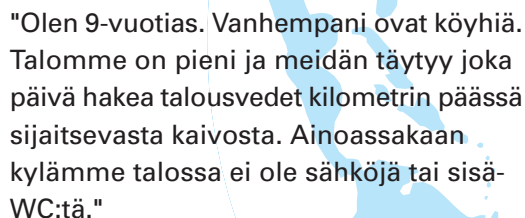
"Olen työskennellyt mattotehtaassa 9-vuotiaasta lähtien. Normaali työpäiväni on 12-tuntinen. Nyt olen 12-vuotias ja pomo haluaisi lisätä työtuntejani."

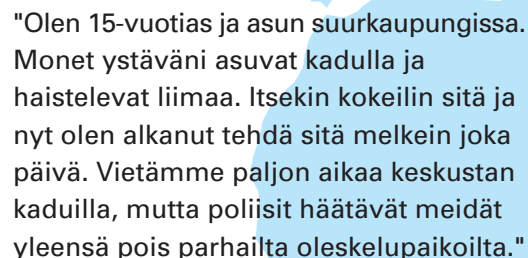
"Olen 16-vuotias ja käyn koulua joka päivä. Kun tulen koulusta kotiin, menen töihin vanhempieni omistamaan kauppaan. Tulen illalla töistä kotiin, syön iltapalaa, tiskaan astiat ja vahdin pienempiä sisaruksiani kunnes vanhempani tulevat töistä. Kun sisarukseni ovat menneet nukkumaan yritän tehdä läksyt, mutta usein nukahdan kesken kaiken, sillä olen kuolemanväsynyt."

"Olen 10-vuotias. Lähikouluni opettajat eivät puhu samaa kieltä kuin minä ja perheeni. Opettajat sanoivat, että en saa puhua koulussa omaa kieltäni ja että oppilaiden on opeteltava puhumaan heidän kieltään."

"Olen 9-vuotias. Vanhempani ovat köyhiä. Talomme on pieni ja meidän täytyy joka päivä hakea talousvedet kilometrin päässä sijaitsevasta kaivosta. Ainoassakaan kylämme talossa ei ole sähköjä tai sisä-WC:tä."

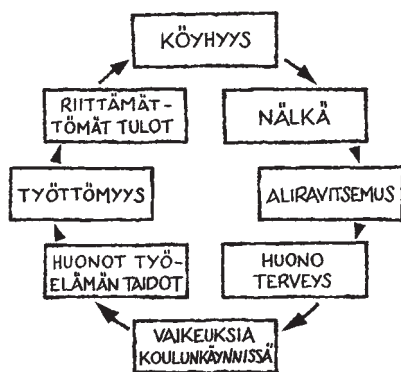
"Olen 15-vuotias ja asun suurkaupungissa. Monet ystäväni asuvat kadulla ja haistelevat liimaa. Itsekin kokeilin sitä ja nyt olen alkanut tehdä sitä melkein joka päivä. Vietämme paljon aikaa keskustan kaduilla, mutta poliisit häätävät meidät yleensä pois parhailta oleskelupaikoilta."

Oikeudet

3.

eivät aina toteudu

Köyhyyden kehä

TAVOITE: Opitaan että suurin syy siihen, miksi lapsen oikeudet eivät toteudu kaikkialla maailmassa, on köyhyys. Pohditaan mistä köyhyys johtuu ja mihin se johtaa.

Tarvikkeet:

- "KÖYHYIDEN KEHÄ" -KORTTEJA monistettuna (s. 22)
- ISOJA PAHVEJA
- VALKOISIA A4-PAPEREITA
- LIIMAA - SAKSIA - KYNIÄ

TOIMI NÄIN:

1. Jaa oppilaat neljän hengen ryhmiin ja jaa jokaiselle ryhmälle "Köyhyyden kehä" korttione. Jaa kortit toisistaan irti leikattuina, ettei tehtävä ole liian helppo. Jaa kullekin ryhmälle myös yksi iso pahvi, valkoinen A4-paperi, liimaa, sakset ja kynä.

2. Pyydä oppilaita järjestämään kortit loogiseksi köyhyyden kehäksi niin, että kortti "köyhyys" on ylimpänä ja muut kortit seuraavat sitä myötäpäivään. Järjestyksen tulee kuvastaa sitä, kuinka köyhyys muodostuu ja ylläpitää itseään. Kts. mallikuva edellisellä sivulla.

3. Kun järjestys on valmis, kortit liimataan paikoilleen. Korttien väleihin voi piirtää nuolet osoittamaan kehän muodostumisen suunnan.

4. Pyydä oppilaita pohtimaan ryhmässä, miten köyhyyden kierteen voisi katkaista, millaisia suun-

nitelmia ja konkreettisia toimia se vaatisi?

Esimerkiksi kehitysohjelmat joilla:

- taataan perusravinto kaikille köyhydessä eläville koululaisille
- järjestetään ilmaisia terveystoimintoja köyhille perheille
- organisoidaan ilmainen peruskoulutus köyhien perheiden lapsille
- järjestetään köyhille aikuisille perus- ja ammatillista koulutusta

5. Pyydä ryhmiä valitsemaan ehdotuksista paras ja kirjoittamaan se köyhyyden kehän viereen, sen kortin kohdalle, johon toimenpide ensisijaisesti liittyy.

6. Tämän jälkeen ryhmät uudistavat oman kehänsä siitä pisteestä eteenpäin, johon avustustoimenpide kohdistui. Oppilaat leikaavat A4-paperista uusia lappuja ja kirjoittavat niihin, kuinka köyhyys vaiheittain voitetaan. Uudet laput liimataan vanhojen viereen sopiville kohdille.

7. Ryhmät esittelevät ratkaisunsa muulle luokalle.

8. Keskustellaan yhdessä:

- Mitkä ovat köyhyyttä edistäviä ja ylläpitäviä tekijöitä? Onko olemassa muita tekijöitä, jotka eivät tulleet esiin tässä harjoituksessa?
- Miksi köyhyyden kehää on niin vaikea katkaista?
- Mitä eri vaihtoehtoja ryhmät keksivät köyhyyden kehän katkaisemiseksi?
- Riittääkö yksi toimenpide katkaisemaan köyhyyden kierteen vai tarvitaanko useampia?
- Mikä tai mitkä esitettyistä toimenpiteistä olisi helpoin toteuttaa?
- Mitä asioita näiden esitettyjen toimenpiteiden toteuttaminen vaatii?
- Onko jotain esitettyistä toimenpiteistä toteutettu jo kotimaassa tai ulkomailla? Missä ja miten?

9. On hyvä tuoda esiin keskustelussa, että köyhyyden kierre on nähtävissä paitsi kehitysmaissa myös teollistuneissa länsimaissa.

Ideoita jatkotyöskentelyyn:

- Ottakaa selvää, mitä köyhyys tarkoittaa Suomessa. Miten se määritellään? Miten se näkyy ihmisten elämässä? (esim. www.global.finland.fi)

- Järjestäkää väittely tai keskustelu aiheesta: "Valtaosa suomalaisista voi paremmin kuin koskaan. Hyvinvointi jakautuu kuitenkin aikaisempaa epätasaisemmin. Pienten lasten perheiden köyhyys on kymmenessä vuodessa kaksinkertaistunut." (Stakes 2002)

- Pohtikaa, mitä tarkoitetaan köyhyyden ja huono-osaisuuden ylisukupolvisella periytymisellä (köyhien lapsista tulee köyhiä). Onko se vääjäämätöntä suomalaisessa yhteiskunnassa? Entä muualla maailmassa?

Köyhyyden kehä

Köyhyys:

Köyhyysrajan alapuolella elää 40 prosenttia maailman väestöstä. Heidän päiväansionsa ovat alle kaksi dollaria henkeä kohden. Heidän tulonsa vastaavat noin viittä prosenttia maailman yhteenlasketuista tuloista.

Vaikeuksia koulunkäynnissä:

Jatkuvasti sairastelevat lapset eivät jaksakaan opiskella ja käydä koulussa täysipainoisesti.

Nälkä:

Köyhyydessä elävät lapset eivät saa tarpeeksi ruokaa tai eivät syö riittävän terveellisesti.

Huonot työelämän taidot:

Puutteellisen koulunkäynnin takia lapset eivät opi työelämässä tarvittavia taitoja - lukemista ja kirjoittamista.

Aliravitsemus:

Lapset, jotka eivät saa tarpeeksi ruokaa kärsivät ennen pitkää aliravitsemuksesta, joka estää heidän täysipainoisen kehityksensä.

Työttömyys:

Jos ei osaa lukea ja kirjoittaa, työpaikan saaminen vaikeutuu ja edessä on usein työttömyys.

Huono terveys:

Aliravitsemuksesta kärsivät lapset sairastuvat helposti, sillä heidän vastustuskykynsä on heikko.

Riittämättömät tulot:

Ilman työtä ei ole rahaa laskujen maksamiseen tai perushyödykkeiden, kuten ruoan, vaatteiden tai asunnon hankkimiseen. Köyhän lapsi syntyy köyhään perheeseen.

Tarvikkeet:

- ONKO MAAILMA REILU?
(monistekuva alla)
- KYNIÄ JA PAPERIA

Onko maailma reilu?

TAVOITE: Pohditaan syitä lapsen oikeuksien toteutumattomuuteen. Keskustellaan siitä, miten ja miksi jotkut ihmiset hyötyvät toisten oikeuksien kustannuksella tai käyttävät nk. vahvemman oikeutta.

- Onko nuorten lähipiirissä tapahtunut jotakin sellaista, josta kuva kertoo? Entä muualla Suomessa tai maailmassa? Keksikää esimerkkejä tällaisista tilanteista.
- Mitkä asiat synnyttävät tilanteita, joissa käytetään nk. vahvemman oikeutta?
- Miten tai kuka tällaisiin tilanteisiin voi puuttua?
- Miettikää mitä seurauksia on sillä, että 20 % maailman ihmisistä kuluttaa yli 80 % maailman raaka-aineista.

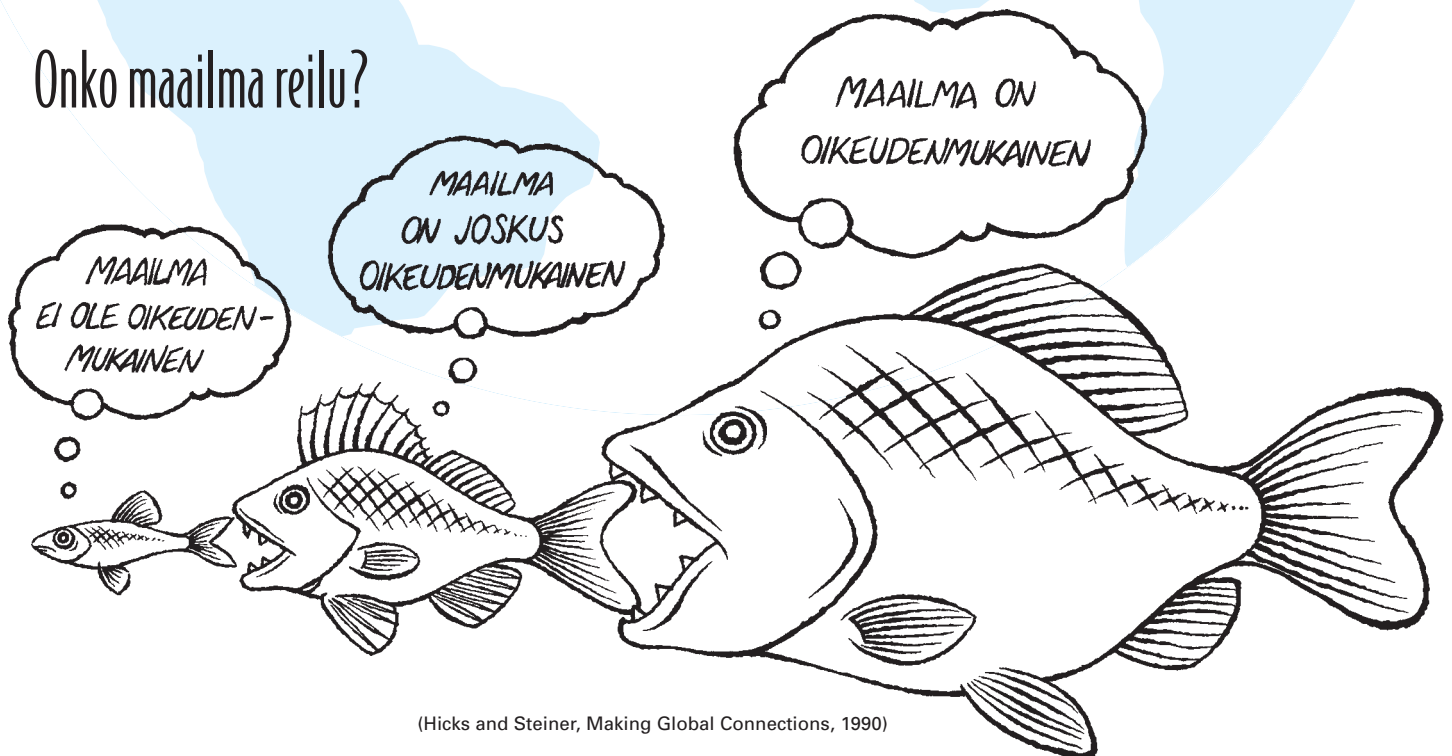
TOIMI NÄIN:

1. Jaa oppilaat ryhmiin. Näytä koko luokalle "Onko maailma reilu?" kuva esimerkiksi piirtoheitinkalvolla. (Kuva alla)
2. Oppilaat katsovat kuvaa kymmenen minuutin ajan, jonka jälkeen heidän tehtävänä on kirjoittaa ryhmissä lyhyt kuvaus, mikä on heidän mielestään kuvan viesti/sisältö.
3. Ryhmien tuotokset luetaan luokassa ääneen, jonka jälkeen keskustellaan:
  - Oliko ryhmissä erimielisyyttä siitä, mitä kuva merkitsee? Millaisia käsityksiä esiintyi?

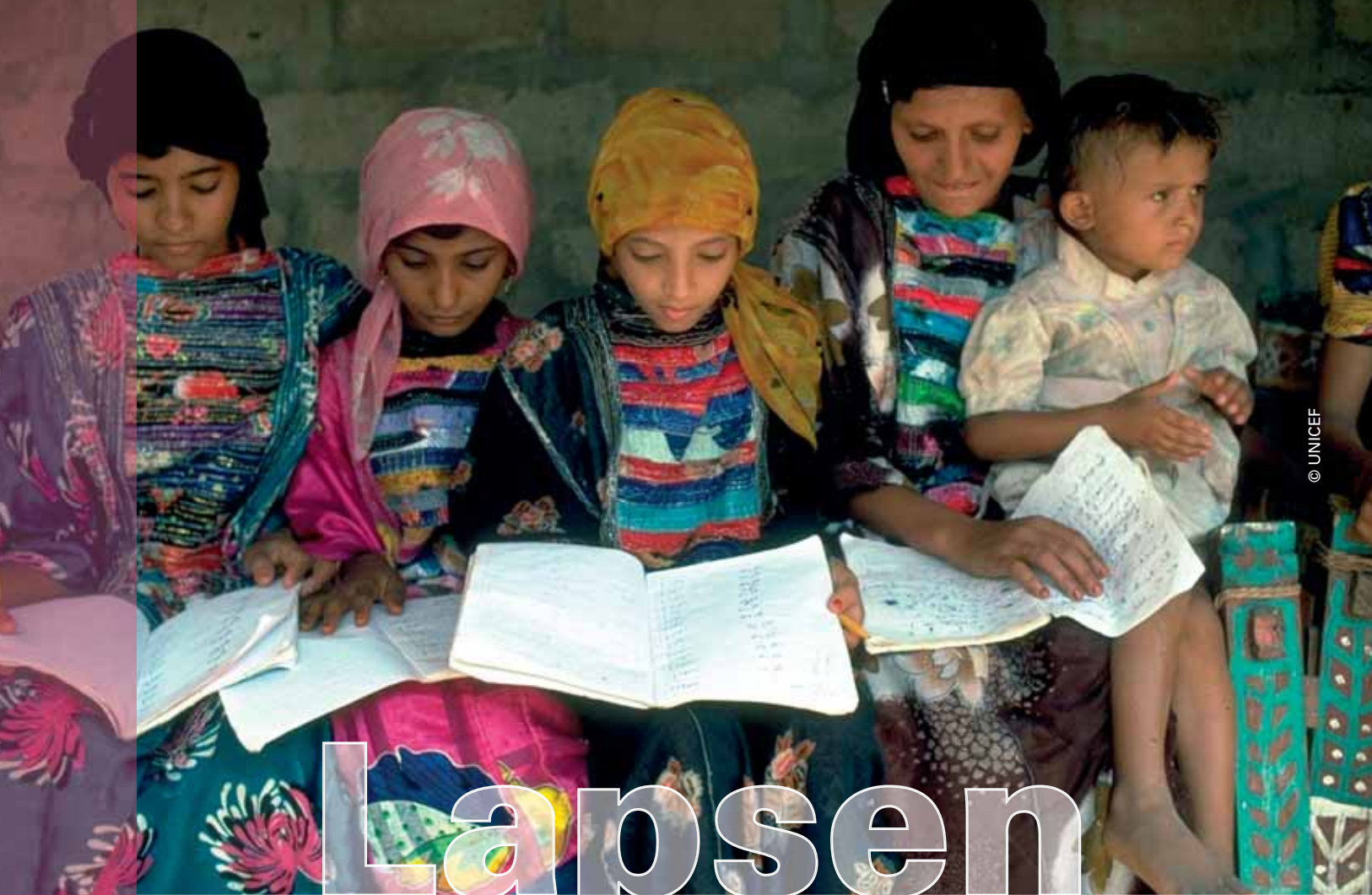
Ideoita jatkotyöskentelyyn:

- Keksikää "Onko maailma reilu?" -kuvasta tosielämän tilanteita. Piirtäkää tai dramatisoikaa niitä.
- Tutkikaa sanoma- ja aikakauslehtiä. Etsikää juttuja, joissa jokin ihmisryhmä tai ihminen hyötyy toisen heikosta asemasta eli käyttää hyväkseen vahvemman oikeutta.

Onko maailma reilu?

(Hicks and Steiner, Making Global Connections, 1990)

© UNICEF

4.

Lapsen oikeudet voidaan jakaa ryhmiin

TAVOITE: Tarkastellaan syvemmin sopimuksen artikloja ja huomaetaan, että ne voidaan ryhmitellä esimerkiksi seuraavasti: "Terveys", "Koulutus", "Suojelu" ja "Osallistuminen"

Tarvikkeet:

- LYHENNELMÄ LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUKSESTA (liite s. 60), siitä käytössä artikkelit 5 - 40

TOIMI NÄIN:

1. Leikkaa artikkelit 5-40 irti toisistaan ja jaa kullekin oppilaalle yksi artikla. Kehota oppilaita lukemaan kortin teksti huolellisesti. Tarvittaessa selitä vaikeasti ymmärrettävät sanat ja käsitteet.

2. Pyydä oppilaita nyt muodostamaan ryhmiä sen mukaan, että samaan teemaan sopivat artikkelit kerääntyvät yhteen. Rohkaise oppilaita keskusteluun ja mielipiteiden vaihtoon. Selitä myös, että jotkut kortit on vaikeampi ryhmitellä ja että ehdottoman oikeaa vastausta ei kaikkien korttien kohdalla voidakaan löytää.

3. Kun kaikki ovat sijoittuneet johonkin ryhmään, pyydä ryhmiä miettimään itselleen nimi, joka yhdistää siihen liittyneitä artikloja.

4. Lopuksi ryhmät kertovat koko luokalle nimensä ja esittelevät, millaisia artikloja ryhmään kuuluu.

5. Ryhmien nimet (esimerkiksi "Terveys", "Koulutus", "Suojelu" ja "Osallistuminen") ja niihin sisältyvät artikkelit on hyvä koota kaikkien näkyville taululle tai piirtoheittimelle.

Jatkakaa työskentelyä keskustelulla:

- Mitkä oikeudet oli vaikea sijoittaa mihinkään ryhmään? Miksi?
- Ovatko jotkut oikeudet sopimuksessa selkeästi tärkeämmässä asemassa kuin toiset?
- Pitäisikö joitakin oikeuksia mielestäsi korostaa enemmän? Miksi?
- Ovatko jotkut oikeudet mielestäsi tärkeämpiä kuin toiset?

Muunnelma:

- Harjoitus voidaan toteuttaa myös siten, että jaetaan oppilaat 3-4 hengen ryhmiin. Kukin ryhmä saa lapsen oikeuksien sopimuksen. Ryhmä järjestää ja nimeää ryhmät paperille. Lopuksi kootaan harjoitus yhdessä luokan kanssa.

Ideoita jatkotyöskentelyyn:

- Tehkää seinäjulisteita oikeusryhmistä ("Terveys", "Koulutus", "Suojelu" ja "Osallistuminen"). Kootkaa niihin sopivia lehtijuttuja, kuvia ja muuta aiheeseen sopivaa materiaalia.
- Pitäkää puheita ja kirjoittakaa mielipidekirjoituksia terveyden, koulutuksen ja osallistumisen tärkeydestä.

Oikeus

nimeen ja syntymätodistukseen

5.

ARTIKLA 7 - Jokainen lapsi on rekisteröitävä heti syntymän jälkeen. Syntyneellä lapsella on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen.

ARTIKLA 8 - Lapsella on oikeus säilyttää henkilöllisyytensä, kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa.

TAUSTAKSI:

- Oikeus syntymätodistukseen on lapsen oikeus
- Syntymätodistus mahdollistaa mm. koulunkäynnin ja pääsyn terveydenhuoltoon sekä suojelee ennenaikaisilta avioliitoilta ja pakkovärväykseltä armeijaan
- Joka vuosi lähes 50 miljoonaa syntyvää lasta jää rekisteröimättä

- Pahin tilanne on Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, jossa yli puolet syntymistä jää rekisteröimättä
- Syyt syntymien rekisteröimättä jättämiseen löytyvät poliittisen tahdon puutteesta, heikosta lainsäädännöstä ja rekisteröintijärjestelmistä sekä naisten syrjinnästä, jonka takia he jäävät helposti rekisteröintiprosessien ulkopuolelle
- UNICEF on onnistunut lisäämään rekisteröintiä kehitysmaissa mm. onnistuneiden radio- ja TV-mainoskampanjoiden avulla

TAVOITE: Opitaan, että Suomessa kaikkien lasten syntymä huomataan ja rekisteröidään. Tämä merkitsee, että jokainen suomalainen lapsi on virallisesti olemassa. Rekisteröinti mahdollistaa myös äänestämisen ja avioitumisen. Monissa maissa asiat eivät ole niin hyvin kuin meillä Suomessa, vaan paljon lapsia jää rekisteröinnin ulkopuolelle.

Tarvikkeet:

- KARIMIN TARINA s.28
- (SUOMALAINEN SYNTYMÄTODISTUS)

TOIMI NÄIN:

1. Lue oppilaille kertomus filippiiniläisestä Karimista.
2. Keskustelkaa, mikä merkitys syntymätodistuksella on Karimin tulevaisuudelle. Kerro, että ilman rekisteröintiä ja nimeä ihmisen monet oikeudet ovat vaarassa, sillä hän ei ole virallisesti olemassa.

Ilman syntymätodistusta ihminen ei voi todistaa kuka hän on.

3. Pyydä oppilaita pohtimaan pareittain, mitä vaikeuksia rekisteröimätön ihminen voi kohdata elämässä.

4. Kootkaa pohdinnan tulokset yhteen. Listassa voi olla esimerkiksi seuraavia asioita:
  - vaikea käyttää kunnallisia palveluja: koulut, terveyskeskukset, kirjastot
  - mahdotonta saada passia ja poistua laillisesti maasta
  - mahdotonta äänestää
  - mahdotonta todistaa täysi-ikäisyyttä tai alaikäisyyttä
  - vaara joutua naimisiin, työhön tai armeijan palvelukseen liian nuorena

5. Kerro, että Suomessa maistraatti saa ilmoitukset väestötietojärjestelmään rekisteröitävistä tiedoista eri viranomaisilta tai suoraan kansalaisilta. Esimerkiksi tieto lapsen syntymästä saadaan suoraan sairaalasta, minkä jälkeen maistraatti antaa lapselle henkilötunnuksen. Tieto lapsen nimestä taas saadaan seurakunnasta tai maistraatista.

6. Jos mahdollista, tutkikaa oikeaa suomalaista syntymätodistusta luokassa. Mitä eri asioita siihen kirjataan? Missä tilanteissa syntymätodistuksesta voi olla hyötyä aikuisiällä?

7. Millaisiin muihin rekisteröintijärjestelmiin oppilaat ovat törmänneet? (esim. rekisteröityminen verkkopalvelun käyttäjäksi, rekisteröityminen kauppaketjun kanta-asiakkaaksi, yhdistyksen tai puolueen rekisteröinti) Mikä merkitys tällaisilla rekisteröinneillä on?

Ideoita jatkotyöskentelyyn:

- Etsikää tietoa (esim. www.vaestorekisterikeskus.fi) syntymän rekisteröinnistä Suomessa. Millaisia lakeja siihen liittyy? Milloin rekisteröinti täytyy tehdä? Pyytäkää asiantuntija vierailulle luokkaanne kertomaan rekisteröinnistä.

© UNICEF/Philippines/DELA CRUZ

Karimin tarina

- Filippiinit

"Mikä ihmeen todistus se on?" Karim ihmetteli, kun rehtori luki ääneen niiden oppilaiden nimet, jotka eivät ole toimittaneet kouluun syntymätodistusta. Rehtori sanoi myös, että kuudesluokkalaiset, jotka eivät toimita syntymätodistusta, eivät voi osallistua ala-asteen loppukokeeseen. Loppukokeen suorittamatta jättäminen taas estää pääsyn yläasteelle.

12-vuotiaan Karimin nimi oli rehtorin listassa ja hänen olisi tarkoitus suorittaa ala-asteen loppukoe puolen vuoden kuluttua. Karim ei kuitenkaan huolestunut rehtorin ilmoituksesta suuresti. Loppukokeisiin olisi vielä melkein kuusi kuukautta, johon mennessä hänen äitinsä varmasti ehtisi järjestää asian. Kun Karim kertoi asiasta kotona äidille, tämän on vaikea peitellä huolestuneisuuttaan. Miten Karimin koulunkäynnille nyt kävisi?

Viisi vuotta sitten Bu, Karimin äiti, vetosi koulun rehtoriin, jotta tämä ottaisi Karimin kouluun ilman syntymätodistusta. Hän lupasi, että hankkii pojalleen todistuksen mahdollisimman pian. Tär-

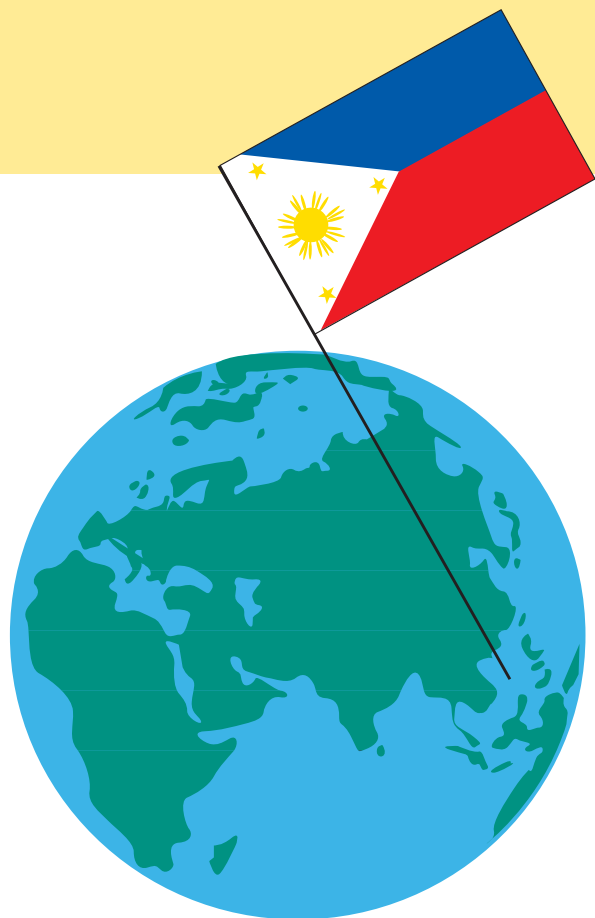
keintä kuitenkin olisi, että Karim saisi aloittaa koulun. Karimin kanssa samanaikaisesti koulun aloitti muitakin sellaisia lapsia, joilla ei ollut syntymätodistusta.

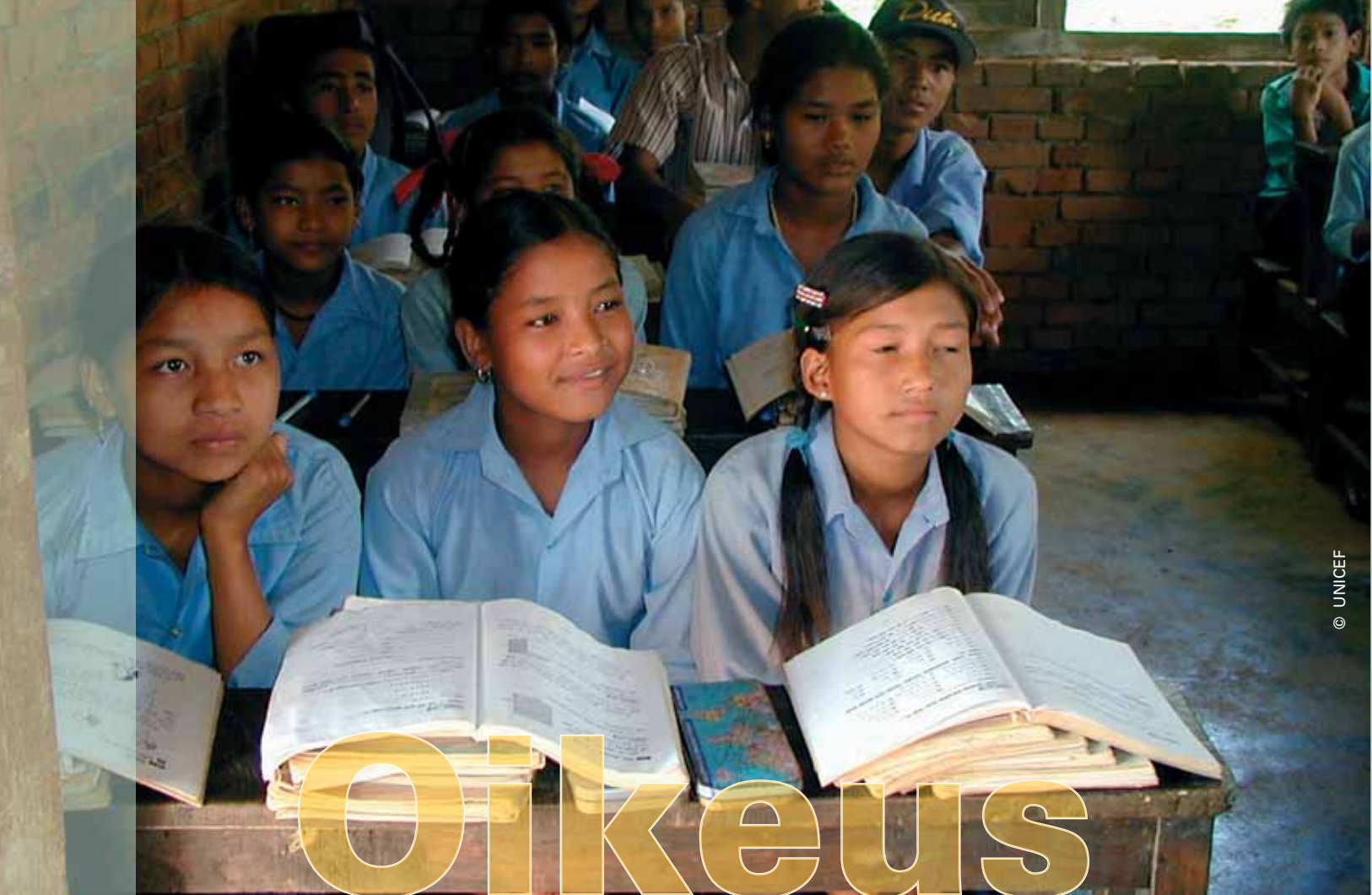
Syntymätodistuksen hankkiminen osoittautui hankalaksi. Se vaati paljon rahaa ja erilaisten lomakkeiden täyttämistä. Lomakkeista Bu jotenkuten selvisi, mutta erään hakemukseen liitettävän avioliittotodistuksen hankkiminen oli mahdotonta. Bu ja hänen miehensä hukkasivat todistuksen, kun he muuttivat maalta nykyiseen kotikaupunkiin Makassariin. Syntymätodistuksen hakeminen raukesi ja tilanne tuntui toivottomalta.

Sitten heräsi toivo. Marraskuussa 1999 maan hallitus ilmoitti lahjoittavansa rahat köyhien perheiden lasten rekisteröintiin. Bu sai Karimin hakemuksen sisään rekisterikeskukseen viime hetkellä ja jäi toiveikkaana odottamaan tärkeän paperin saapumista. Tammikuussa 2002 Bu sai järkyttävän tiedon - hallituksen lasten rekisteröintiin lahjoittamat rahat olivat loppuneet kesken! Yli 4000 todistushakemusta jäi tästä syystä käsittelemättä, näiden joukossa myös Karimin hakemus.

Huonojen uutisten saapumisesta lähtien Bu on käynyt viikoittain rekisterikeskuksessa tiedustelemassa Karimin hakemuksen tilannetta. Erään kerran hän epätoivoissaan kysyi, kuinka paljon hänen täytyisi maksaa, jotta voisi saada todistuksen heti. Summa oli 5 US\$ (~5e), johon Bu:lla ja hänen miehellään ei olisi mitenkään varaa. Bu harkitsee rahojen lainaamista tuttavilta, vaikka velan ottaminen tuntuukin mahalta.

Karimin koulunkäynnin jatkuminen on vaakalaudalla...

© UNICEF

6.

Oikeus koulutukseen

ARTIKLA 28 - Lapsella on oikeus käydä ilmaiseksi peruskoulua.

TAUSTAKSI:

- UNICEF tukee erityisesti tyttöjen koulunkäyntiä
- UNICEFin näkemyksen mukaan koulutus on avaintekijä köyhyyden vähentämisessä
- koulutus vähentää riskiä tulla hyväksikäytetyksi ja saada hiv
- Lähes 100 miljoonaa lasta ei käy koulua, enemmistö heistä tyttöjä
- Suomessa yläasteelle pääsee 99 % lapsista, Tshadissa 26 %
- UNICEF tukee YK:n vuosituhattavoitteita, joiden mukaan vuoteen 2015 mennessä kaikilla maailman tytöillä ja pojilla on mahdollisuus suorittaa laadukas peruskoulutus
- UNICEFin tukemilla ohjelmilla koulutetaan opettajia, rakennetaan kouluja, hankitaan opiskelutarvikkeita ja valistetaan aikuisia koulutuksen tärkeydestä

TAVOITE: Oppilaat pohtivat koulutuksen merkitystä itselle. Keskustellaan tyttöjen oikeudesta koulunkäyntiin sekä pohditaan tyttöihin ja poikiin liittyviä yleisiä oletuksia ja tasa-arvoasioita.

TOIMI NÄIN:

1. Jaa oppilaille "Väittämiä tytöistä" monisteet. Oppilaat merkitsevät paperiin, ovatko väittämät heidän mielestään totta vai tarua.
2. Käy väittämät oppilaiden kanssa läpi ja kerro niihin oikeat vastaukset.

Tarvikkeet:

- SOSTIKAN JA MUUNAN TARINA s. 33
- "VÄITTÄMIÄ TYTÖISTÄ" JOKAISELLE OPPILAALLE s. 34

3. Keskustelkaa jokaisesta väittämästä
  - Miksi oppilaat päätyivät antamaansa vastaukseen?
  - Jos heillä on aiempaa tietoa tästä asiasta, mistä se on peräisin.
  - Miten kehitysmaissa asuvat ihmiset mahtaisivat vastata kysymyksiin?

Keskustelua tasa-arvosta:

1. Millaisia yleistyksiä tyttöihin ja poikiin liittyy (esim. tytöt pelkäävät hämähäkkejä, pojat eivät itke)? Mistä ne ovat peräisin?
2. Ovatko pojat ja tytöt erilaisia? Missä asioissa?
3. Ovatko pojat ja tytöt samanarvoisessa asemassa esim. koulutuksen suhteen Suomessa? Entä muissa maissa?
4. Millä tavalla Suomessa koulutus voi pitää tyttöjä ja poikia eriarvoisessa asemassa?

Keskustelua tyttöjen koulunkäynnistä:

1. Lue oppilaille Sostikan ja Muunan tarina tai monista tarina oppilaille ja pyydä heitä lukemaan se itse.
2. Mitkä tekijät estävät nepalilaisia tyttöjä pääsemästä kouluun?
3. Millainen tulevaisuus odottaa Sostikaa, entä Muunaa?
4. Miten Nepalissa voitaisiin edesauttaa tyttöjen koulunkäyntiä? (mahdollistamalla osapäivä - koulunkäynti kotitöiden ohessa, järjestämällä pikkusisaruksille päivähoitotoimintaa, kertomalla naisten koulutuksen hyödyistä koko väestölle)

5. Miksi tyttöjen koulutus on tärkeä asia koko väestön hyvinvoinnin kannalta? UNICEFin tutkimusten mukaan:

"Koulutetuilla naisilla on enemmän vaihtoehtoja elämässä myös perheen ulkopuolella. Luku- ja kirjoitustaitoinen nainen voi paremmin ottaa osaa yhteisönsä kehittämiseen ja päätöksentekoon. Koulutus vähentää hiv-aids -tartunnan riskiä. Koulutettu nainen avioituu myöhemmin ja saa vähemmän lapsia. Hän kouluttaa myös omat lapsensa ja osaa hoitaa ja ruokkia näitä paremmin."

Keskustelua koulunkäynnin yleisistä esteistä maailmalla:

1. Pohtikaa, mitkä asiat voisivat olla esteenä esim. zambialaisen maaseutukylän lasten koulunkäynnille. Esimerkiksi:

- kylässä ei ole koulurakennusta, oppikirjoja tai koulutettuja opettajia

- vanhemmat eivät näe koulunkäyntiä merkityksellisenä, eivätkä lähetä lapsiaan kouluun
- kotityöt tai palkkatyö vievät lasten kaiken ajan, ei ole aikaa koulunkäynnille
- kouluopetus ei tapahdu lasten äidinkielellä, vaan esim. englanniksi
- koulunkäynti maksaa, köyhyys on miljoonien perheiden todellisuutta

2. Onko mahdollista luoda tasa-arvoinen peruskoulujärjestelmä koko maailmaan? Mitä konkreettisia toimia se vaatisi? Kerro esimerkkinä:

- Peruskoulun järjestämiseksi jokaiselle maailman ihmiselle tarvitaan lisärahoitusta 7-8 miljardia dollaria vuodessa, tämä summa on:
  - vähemmän kuin sotilaalliseen varusteluun käytetään viidessä päivässä
  - vähemmän kuin eurooppalaiset käyttävät vuodessa rahaa jäätelöön
  - vähemmän kuin yhdysvaltalaiset käyttävät vuodessa rahaa kosmetiikkaan

Ideoita jatkotyöskentelyyn:

1. Järjestäkää väittely tai keskustelu joistakin seuraavista aiheista:

"Koulutus on voimakkain ase, jolla maailmaa voidaan muuttaa."

"Yksi koulutettu sukupolvi voi johtaa kansakunnan nousuun."

"Valtioiden tulisi satsata lasten koulutukseen."

"Koulussa lapsi oppii kaiken hyödyllisen."

2. Dramatisoikaa tilanne, jossa perheen tyttö haluaisi mennä kouluun, mutta vanhemmat/sukulaiset/muut tekijät estävät häntä menemästä. Voitte keksiä tilanteeseen myös muita henkilöitä. Esittäkää näytelmä toisille oppilaille. Näytelmän päätteeksi kysykää yleisöltä, mitä tilanteessa olisi pitänyt tehdä toisin tai miten henkilöiden olisi pitänyt toimia, jotta päähenkilötyttö olisi päässyt kouluun. Näytelkää näytelmä sopivasta käännekohtasta uudelleen yleisön ohjeiden mukaan. Joku yleisöstäkin voi liittyä mukaan näytelmään sopivassa roolissa.

3. Tutustukaa koulunkäyntiin Tansaniassa nettioppimisympäristössä: www.unicef.fi/koulut > oppimisympäristö.

Sostikan ja Muunan tarina

- Nepal

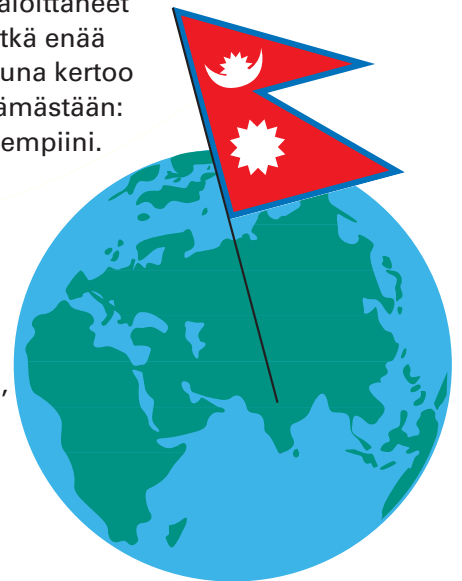
© UNICEF/HQ93-1287/ MAGGIE MURRAY-LEE

Nepal on hyvin köyhä maa. Monessa perheessä lasten, erityisesti tyttöjen, täytyy osallistua perheen elättämiseen. Siksi koulunkäyntiin ei aina jää aikaa. Pienestä pitäen erityisesti tytöt hoitavat pikkusisariaan, valmistavat ruokaa, siivoavat sekä tekevät raskaita peltotöitä.

UNICEFin osa-aikakoulut on suunniteltu niille työtä tekeville lapsille, jotka eivät pääse tavaliseen kouluun. UNICEFin osa-aikakoulussa he oppivat lukemaan, kirjoittamaan, laskemaan ja esimerkiksi saavat tietoa terveydestä, sanitaatista ja lastensuojelullisista asioista. Opetusta annetaan noin kaksi tuntia päivässä oppilaille sopivana aikana.

9-vuotias Sostika on iloinen. Hän saa jatkaa osa-aikakoulusta oikeaan kouluun! Sostika on etuoikeutettu, sillä työtä tekevien lasten on usein vaikea yhdistää koulunkäyntiä ja työteko. Noin kolmasosa alle neljätoistavuotiaista työskentelee säännöllisesti. Noin puolet tytöistä avioituu ennen 18-vuoden ikää ja he muuttavat miehensä mukana pois. Onneksi Sostika saa mahdollisuuden käydä koulua. Nyt hän osaa jo lukea ja kirjoittaa ja tietää, että esimerkiksi kädet pitää pestä ennen ruokailua. Koulun käytyään Sostikalla on samat tulevaisuuden mahdollisuudet kuin muillakin koulun käyneillä lapsilla.

Sostikan ystävä Muuna kävi osa-aikakoulua puoli vuotta. Nyt hän on surullinen, koska vanhemmat eivät päästä häntä enää oikeaan kouluun yhdessä Sostikan kanssa. Isä ja äiti tarvitsevat Muunaa kokopäiväsenä apuna taloustöissä ja riisipellolla, sillä Muunan veljet ovat aloittaneet koulunkäynnin, eivätkä enää ehdi auttamaan. Muuna kertoo rohkeasti omasta elämästään: "Olen pettynyt vanhempiini. He pilaavat elämäni estämällä koulunkäynnin jatkamisen. Minun lapsillani on oltava paremmat mahdollisuudet. Jos minä saan tytön, teen kaikenni että hän saa käydä koulua."

Ympyröi jokaisen väittämän kohdalla joko "totta" tai "tarua", sen mukaan miten uskot asian olevan.

Väittämiä tyttöistä

1. Poikia hyväksikäytetään eniten lapsityövoimana.

totta / tarua

6. Maailman lähes 800 miljoonasta lukutaidottomasta aikuisesta enemmistö on naisia.

totta / tarua

2. Tyttöjen tekemillä talousaskareilla ei ole juurikaan rahallista arvoa.

totta / tarua

7. Kotiapulaisina työskentelevien tyttöjen työolosuhteet ovat yleensä turvalliset.

totta / tarua

3. Talousaskareet eivät ole työtä, vaan ne ovat tyttöjen luonnollinen velvollisuus perheessä ja tärkeä osa aikuiseksi kasvamista.

totta / tarua

8. Jos kaikilla tytöillä olisi varaa ja mahdollisuus koulunkäyntiin, suurin osa menisi kouluun mielellään.

totta / tarua

4. Koulutetut tytöt menevät naimisiin ja hankkivat lapsia myöhemmin kuin kouluttamattomat.

totta / tarua

9. Yli 45 maassa vähemmän kuin joka neljäs tyttö menee yläasteelle.

totta / tarua

5. Tytöt eivät tarvitse koulutusta. He oppivat kaiken tarpeellisen kotona.

totta / tarua

10. Tyttöjen kouluttaminen on monessa maassa turhaa, koska valmistuttuaan tytöillä ei ole mahdollisuuksia tulla valituksi tärkeisiin ja taitoa vaativiin työtehtäviin.

totta / tarua

1. Poikia hyväksikäytetään eniten lapsityövoimana. TARUA

- Enemmistö lapsityöläisistä on tyttöjä. Vaikka tyttöjen työtehtävät ovat erilaisia kuin poikien, työn haittavaikutukset ovat yhtä suuret.

6. Maailman lähes 800 miljoonasta lukutaidottomasta aikuisesta enemmistö on naisia. TOTTA

2. Tyttöjen tekemillä talousaskareilla ei ole juurikaan taloudellista arvoa. TARUA

- Tyttöjen tekemällä taloustyöllä on suuri taloudellinen arvo, mutta arvoa ei mitata eikä huomioida.

7. Kotiapulaisina työskentelevien tyttöjen työolosuhteet ovat yleensä turvalliset. TARUA

- Kotiapulaisena työskentely voi olla lapsityövoiman hyväksikäytön raaimpia ja lapsen kannalta sietämättömämpiä työnteon muotoja.

3. Talousaskareet eivät ole työtä, vaan ne ovat tyttöjen luonnollinen velvollisuus perheessä ja tärkeä osa aikuiseksi kasvamista. TARUA

- Taakka, jota tyttö usein kantaa perheen elättämisestä ja hoitamisesta, vahingoittaa hänen sekä fyysistä että psyykkistä kehitystään ja estää usein pääsyn koulutukseen.

8. Jos kaikilla tytöillä olisi varaa ja mahdollisuus koulunkäyntiin, suurin osa menisi kouluun epäroimättä. TARUA

- Koulutuksen sopivuus arjen rutiineihin ja sen sisältö vaikuttavat siihen, kuinka innokkaasti tytöt opiskelevat ja suorittavat koulunsa loppuun.

4. Koulutetut tytöt menevät naimisiin ja hankkivat lapsia myöhemmin kuin kouluttamattomat. TOTTA

- Näin he usein itse valitsevat.

9. Yli 45 maassa harvempi kuin joka neljäs tyttö menee yläasteelle. TOTTA

5. Tytöt eivät tarvitse koulutusta. He oppivat kaiken tarpeellisen kotona. TARUA

- Koulunkäynti ja muut kodin ulkopuoliset kokemukset kehittävät kykyä tehdä valintoja ja päätöksiä omaan elämään liittyen, joka on jokaisen ihmisen perusoikeus.

10. Tyttöjen kouluttaminen on monessa maassa turhaa, koska valmistuttuaan tytöillä ei ole mahdollisuuksia tulla valituksi tärkeisiin ja taitoa vaativiin työtehtäviin. TARUA

- Koulutus voi antaa tytöille tarvittavan pätevyyden myös vaativiin tehtäviin. Yhteiskunnan naista väheksyvät asenteet on sen sijaan tekijä, joka estää tyttöjen pääsyn tärkeisiin ja taitoa vaativiin tehtäviin.

Oikeus

7.

suojeluun väkivallalta ja hyväksikäytöltä

ARTIKLA 34 - Lasta on suojeltava kaikenlaiselta seksuaaliselta hyväksikäytöltä

ARTIKLA 35 - Valtioiden on estettävä lapsikauppa

TAUSTAKSI:

- Vuosittain yli miljoona lasta joutuu tai pakotetaan prostituoiduksi
- Lapset joutuvat seksuaalisen hyväksikäytön kohteiksi kaikkialla maailmassa
- Katulapset, pakolais- ja siirtolaislapset ovat vaarassa joutua muita helpommin hyväksikäytetyksi ja prostituutioon ja ovat näin erityisen alttiita mm. hiv-tartunnalle
- Lasten hyväksikäyttö ja -pornografia leviävät nykyisin helposti internetin välityksellä
- Lapsen oikeuksien sopimukseen liitettiin vuonna 2000 lisäpöytäkirja, joka suojelee lapsia lapsikaupalta, lapsiprostituutiolta ja lapsipornografialta
- Suomen rikoslain mukaan sukupuolinen kanssakäyminen alaikäisen eli alle 18-vuotiaan kanssa maksua vastaan on rikos. Laki koskee Suomen kansalaista myös maamme rajojen ulkopuolella, kaikkialla maailmassa

TAVOITE: Tutustutaan lasten hyväksikäyttöön seksiteollisuudessa ja pornografiassa eräänä pahimpana lasten hyväksikäytön muotona.

TOIMI NÄIN:

1. Jaa oppilaspareille monisteena Anhuin tarina ja pyydä heitä lukemaan se keskittyneesti.

2. Pyydä lapsia selittämään mitä lapsiprostitutio tarkoittaa (=lapsi myy itseään olosuhteiden pakottamana, ja yleensä kolmas osapuoli, parittaja, hyötyy tästä rahallisesti). Lapsiprostitutio –sanaa käytetään, vaikka se ei ole eettisesti oikein, sillä se tekee lapsesta ikään kuin vapaaehtoisen ammatinharjoittajan.

3. Pyydä pareja pohtimaan tarinan tytön kohtaloa ja kirjaamaan ylös:

• syitä lapsen joutumisesta prostituutioon

- köyhyys
- vanhempien työttömyys
- lapseen kohdistuva velvoite perheen elättämisestä
- perheväkivalta
- orpous
- houkutus paremmasta toimeentulosta
- kyvyttömyys vastustaa aikuisten vaatimuksia
- kansainvälisesti järjestäytynyt seksibisnes
- lasten esittäminen seksiohjeina mediassa
- tyttöjen syrjintä
- sukupuolivalistuksen puute
- koulutuksen puute
- prostituutiota koskevan lainsäädännön puute
- lainsäädäntöä valvovien viranomaisten korruptio

• prostituution seuraukset lapselle

- ei-toivotut raskaudet
- hiv-aids ja muut sukupuolitaudit
- perhe syrjii ja häpeää
- pysyvät ja vaikeat henkiset ja fyysiset vammat
- huumeriippuvuus
- vaikeus palata normaaliin elämään

• prostituution seuraukset yhteiskunnalle

- hiv-aidsin ja muiden sukupuolitautilien leviäminen
- rikollisuus

Tarvikkeet:

- ANHUIN TARINA s. 38-39

- syitä lapsen joutumisesta prostituutioon
- prostituution seuraukset lapselle / yhteiskunnalle
- miten lapsen joutumisen prostituutioon voisi estää

4. Ketkä käyttävät hyväksi lapsia ja ostavat nk. lapsiseksiä? Pohdi tässä yhteydessä väitettä "Kysyntä määrää kaupan". Mitä voitaisiin tehdä, että kysyntää ei olisi?

5. Kootkaa pohdintojen tulokset yhteen. Keskustelussa tulisi ottaa esiin ainakin seuraavat näkökulmat:

- naisten ja tyttöjen näkeminen kauppatavarana
- miten lapsen joutumisen prostituutioon voisi estää?
  - rahallista apua perheiden köyhyyteen, lasten ja nuorten koulutukseen, seksuaalivalistukseen ja terveydenhuoltoon
  - kansainväliset sopimukset (Lapsen oikeuksien sopimus)
  - yleisen tietoisuuden lisääminen ongelmasta
  - tiukempi ja yhdenmukaisempi lainsäädäntö kansallisesti ja kansainvälisesti
  - viranomaisten toiminnan tehostaminen ongelma-alueilla
  - lapset ja nuoret mukaan prostituution vastaiseen valistustyöhön
  - kansainväliseen seksibisnekseen ja seksiturismiin puuttuminen
  - Internetin valvonta

Ideoita jatkotyöskentelyyn:

- Katsokaa Lukas Moodyssonin elokuva "Lilja 4ever" (2001) ja pohtikaa aihetta sen avulla.
- Tutustukaa aiheeseen lisää UNICEFin kansainvälisillä nettisivuilla www.unicef.org

© UNICEF/HQ98-0498/ GIACOMO PIROZZI

Anhuin tarina

- Thaimaa

Tytön silmät ovat väsyneet ja yön yli nukutun meikin rasittamat. Nypityt ja mustaksi värjäytyt kulmakarvat kaartuvat terävinä piirtoina otsalla hapsottavien hiusten takaa.

Anhui syntyi kahdeksanlapsiseen perheeseen Thaimaan maaseudulla 16 vuotta sitten. Perhe oli erittäin köyhä. Vähäinen toimeentulo saatiin maatöistä kylän riisiviljelmillä. Anhui oli 14-vuotias, kun hänen isänsä sairastui vakavasti. Elannon hankkiminen siirtyi täysin äidin ja lasten hartioille. Toimeentulon turvaamiseksi perhe joutui myymään kaiken omaisuutensa ja vähäiset maansa. Jäljelle jäi vain talo ja senkin myynti alkoi olla edessä, kun perheen rahavarat päivä päivältä hupenivat.

Auttaakseen isän sairaalamaksujen ja ruokalaskujen maksussa Anhui meni töihin kauppaan läheisessä kaupungissa. Viikossa ansaitsemansa \$3-\$4 hän lähetti perheelle kotikylään. Vuoden ajan Anhui kieltäytyi maksullisesta seksistä asiakkaiden kans-

sa työnantajan suostutteluista huolimatta. Sitten isä yllättäen kuoli ja äiti menetti surun takia voimansa ja kykynsä tehdä työtä riisipelloilla. Talouden pyörittäminen jäi kotona 10-vuotiaan siskon vastuulle. Kaupungissa työskentelevä Anhui tajusi, että tästä eteenpäin hänellä, vanhimpana lapsena, olisi päävastuu perheen elättämisestä.

Kaupun asiakkaat olivat valmiita maksamaan Anhuille seksistä \$11, joka oli lähes kolme kertaa enemmän, kuin mitä hän ansaitsi viikossa kaupan apulaisena. Lopulta hän myöntyi tarjouksiin ja alkoi myydä itseään. Hän ei pitänyt työstä mutta oli onnellinen, kun pystyi auttamaan perhettään.

"Perheelläni on työni ansiosta kaikki mitä he tarvitsevat. Heillä on jopa jääkaappi ja televisio."

Muutaman kuukauden kuluttua Anhui muutti Bangkokiin, Thaimaan pääkaupunkiin, sillä suurkaupungissa on helpompi saada asiakkaita. Siellä seksipalvelut ovat suurta bisnestä turistien suosimissa baareissa ja klubeilla. Tytöille myös maksetaan paremmin. Työ vain on raskaampaa, sillä asiakkaat ovat vaativampia ja töitä tehdään pääasiassa öisin. "Minä todella vihaan tätä työtä ja monia asiakkaita, mutta en tiedä miten muuten voisin ansaita tarpeeksi rahaa. Työni ansiosta isäni sairaalamaksut on nyt maksettu, perheeni saa syödä tarpeeksi, veljeni ovat koulussa ja siskoni voi olla kotona hoitamassa taloutta."

Perhe ei tiedä mistä rahat tulevat. "He eivät ole koskaan kysyneet, joten en ole koskaan kertonut. Luulen, että he arvaavat mistä on kyse, koska saan lähetettyä rahaa niin paljon."

Anhui kertoo, että aloittaessaan työn hän oli hyväuskoinen. Hän pyysi maksua vasta seksin jälkeen ja joskus asiakkaat jättivät maksamatta. Nykyään hän pyytää aina rahat etukäteen. Jos asiakas näyttää epäsiistiltä tai aidsiin sairastuneelta, hän antaa rahat takaisin ja kieltäytyy seksistä. Jos asiakas näyttää terveeltä, hän ei välttämättä vaadi asiakasta käyttämään kondomia. Terveennäköiset asiakkaat eivät Anhuin mielestä voi sairastaa aidsia.

"Joskus tulevaisuudessa haluaisin ehkä naimisiin ja saada lapsia, mutta nyt se on mahdotonta. Minun täytyy auttaa äitiä. Vaikka joku pyytäisi minua huomenna vaimokseen, en voisi suostua. Ehkä viiden vuoden päästä..."

16-vuotias Anhui on työskennellyt prostituoituna nyt kaksi vuotta. Pelastamalla perheensä epätoivoisesta tilanteesta hän on uhrannut elämänsä. "Aids-testissä en ole käynyt, sillä olen liian peiloissani siitä, mitä voisin kuulla", hän toteaa.

© UNICEF/H002-0323/GIACOMO PIROZZI

Oikeus terveydenhuoltoon

8.

ARTIKLA 24 - Lapsella on oikeus elää mahdollisimman terveenä ja saada tarvittaessa hoitoa.

TAUSTAKSI:

- Hiv-tartunta tuhoaa hitaasti elimistön immuunijärjestelmän. Hoitamattomana hiv-tartunta etenee aids-vaiheeseen ja kuolemaan keskimäärin 12 vuoden kuluessa
- Uusilla tehokkailla hiv-lääkeyhdistelmillä voidaan tartunnan saaneen elinaikaa pidentää merkittävästi
- Hi-virus on tartuttanut yli 30 miljoonaa ihmistä maailmassa. Heistä 95 % asuu kehitysmaissa
- Yli 15 miljoonaa lasta on orpoutunut aidsin seurauksena
- Suuri osa tartunnan saaneista on 15-24-vuotiaita
- Joka 15. sekunti uusi nuori saa hiv-tartunnan

- UNICEF pyrkii levittämään tietoa hi-viruksesta ja aidsista ja ennen kaikkea haluaa saada nuoret mukaan valistustyöhön

Miten hiv voi tarttua

- suojaamattomassa sukupuoliyhteydessä
- piikkihuumeiden yhteiskäyttö sisältää hiv-tartunnan riskin
- elin- ja verensiirroissa ja verituotteiden kautta
- äidistä lapseen raskauden, synnytyksen tai imetyksen yhteydessä

Miten hiv ei tartu

- tavallisessa kanssakäymisessä, kuten
- halauksista
- suudelmista
- yhteisen vessan tai suihkun kautta

TAVOITE: Opitaan, että hiv-aids on maailmanlaajuisesti vaikea ongelma, johon paras lääke on valistus ja avoin tiedottaminen. Tutustutaan Suomen hiv-tilanteeseen.

TOIMI NÄIN:

1. Kysy oppilailta hiv-aids -tietovisan kysymykset. Oppilaat voivat vastata suullisesti tai vastaukset voidaan kirjata paperille.
2. Käykää läpi vastaukset kysymyksiin. Kuinka moni vastasi oikein kaikkiin kahdeksaan kysymykseen? Mihin kysymyksen vastattiin yleisimmin oikein, entä väärin?
3. Pyydä oppilaita esittämään aiheeseen liittyviä kommentteja ja pyrkikää keskustelemaan niistä.
4. Lue oppilaille Lauran tarina.

7. Kysy oppilailta, mitä he tietävät tai olettavat Suomen ja maailman hiv-aids -tilanteesta.

8. Ohjaa oppilaat internetiin tai kirjastoon hakemaan tietoa Suomen ja maailman hiv-aids-tilanteesta. Esimerkiksi seuraavilta nettisivuilta löytyy aiheeseen liittyvää tietoa, myös raportteja ja tilastoja: www.unicef.fi, www.unicef.org/aids, www.unaids.org, www.aidstukikeskus.fi, www.positiiviset.fi, www.ktl.fi. Pyydä pareja selvittämään vastaukset esimerkiksi seuraaviin kysymyksiin:

- Paljonko Suomessa on tällä hetkellä ilmoitettuja tartuntoja?
- Miten tartuntojen määrä on kehittynyt vuodesta 1980 tähän päivään? Mistä muutokset johtuvat (vrt. tartuntatapa)?

Tarvikkeet:

- HIV-AIDS -TIETOVISA s. 44
- LAURAN TARINA s. 42
- TILASTOT SUOMEN JA MAAILMAN HIV-TILANTEESTA s. 45

5. Pohtikaa, mitkä voisivat olla syitä Botswanan tai yleensä Afrikan pahaan hiv-aids -tilanteeseen? (aids on tabu, valistuksen puute, köyhyys, prostituutio, ehkäisyvälineiden kalleus ja huono saataavuus, mies päättää ehkäisystä, yleinen tietämättömyys hiv:n tartuntatavoista ja vaarallisuudesta jne.)

6. Pohtikaa yhdessä, mikä on seksuaalivalistuksen taso Suomessa hiv-aidsin osalta. Missä ja millaista valistusta oppilaat ovat saaneet? Millaista valistuksen pitäisi olla?

- Mikä on tänä päivänä Suomessa yleisin / harvinaisin tapa saada hiv-tartunta?
- Ovatko hiv-tartunnat Suomessa yleisempiä naisilla vai miehillä? Mikä on tilanne muualla maailmassa?
- Missä maanosassa on vaikein hiv-tilanne? Mistä tämä mahtaa johtua?
- Miten tartuntatapa eroaa eri maanosissa?

9. Kootkaa vastaukset kysymyksiin ja keskustelkaa niistä tarpeen mukaan.

- Joissakin Afrikan maissa nuorista aikuisista (15-24v) yli 20% ja raskaana olevista naisista lähes 50% kantaa hi-virusta. Mikä merkitys näillä faktoilla on kyseiselle yhteiskunnalle tulevaisuudessa? (Tällä hetkellä yli 15 miljoonaa alle 15-vuotiasta on orpoutunut aidsin seurauksena,...)

Hiv-aidsin vastaisessa taistelussa tiedon levittäminen ja valistaminen on merkittävässä osassa – mikäli ihmiset eivät tiedä, kuinka tauti leviää ja kuinka siltä voi suojautua, ei tartuntoja saada kuriin. Pahin tilanne on Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, jossa edelleen monin paikoin aidsista ei puhuta eivätkä ihmiset tiedä taudista tarpeeksi voidakseen suojautua siltä. Tällä hetkellä tauti leviää nopeimmin Keski-Aasiassa, Venäjällä ja Baltian maissa. On kuitenkin muistettava, että myös länsimaissa, Suomessakin, uusia hiv-tartuntoja tulee vuosittain vaikka valistusta ja tietoa taudista on saatavilla enemmän kuin kehitysmaissa

Toimintaidea!

Tehkää ryhmissä (3-5 hlö) omat hiv-valistuskampanjat! Ryhmien tehtävänä on valita hiv-aids-teemasta aihealue, jota he pitävät tärkeänä ja josta he haluavat kertoa muille. Aihe voi liittyä esimerkiksi lääkkeiden saatavuuteen, tyttöjen ja naisten tilanteeseen, viruksen leviämiseen, jne. Jotta työn toteutus helpottuu, ainakin seuraavia rajoituksia kannattaa harjoittaa:

- Yksi aihe
- Kohderyhmä: alle 18-vuotiaat nuoret
- Työlle aika-raja – muuten työstä voi helposti tulla liian laaja ja hankalasti käsiteltävä.

Kampanjaan voi sisällyttää esimerkiksi kampanjamateriaalin tekoa (esitteet, julisteet, pinssit) ja tiedotusta (lehtikirjoitukset, radio- ja tv-mainokset, kampanjan julkistamistilaisuus). Valmiit kampanjat voidaan esitellä ensin omassa luokassa, jonka jälkeen ne voidaan julkistaa koko koululle. Myös vanhemmat voidaan ottaa mukaan kampanjointiin esimerkiksi kutsumalla heidät kampanjaan liittyvään julkistamistilaisuuteen, hyväntekeväisyysillallisille tai vaikka huutokauppaan. Näin kampanjassa voidaan yhdistää tiedotus-, vaikuttamis- ja varainkeruuaspektit. Kannattaa myös muistaa oman paikkakunnan media, joka mielellään tekee juttuja ajankohtaisista aiheista.

Ideoita jatkotyöskentelyyn:

- Selvittääkää, millainen tauti hiv-aids on ja miten sitä hoidetaan.
- Ottakaa selville, millaista hiv-aids -valistusmateriaalia Suomessa tuotetaan ja kenen toimesta.
- Tehkää omaa valistusmateriaalia esim. julisteita.
- Lisää hiv-aids-aiheisia tietokilpailukysymyksiä: www.unicef.org/voy

© Unicef

Lauran tarina - Botswana

"17-vuotias Laura istuu siskonsa, Caterinan, kanssa terveysaseman punaisella sohvalla. He odottavat pääsyä lääkärin vastaanotolle.

Laura on hiv-positiivinen. Hän ei ole vielä sairastunut aidsiin, mutta joutuu käymään säännöllisesti terveysasemalla saamassa lääkitystä. Ulkopuolisen silmin Laura näyttää terveeltä ja hän pyrkiikin viettämään aktiivista elämää saamastaan tartunnasta huolimatta. Laura työskentelee vapaaehtoisena järjestössä, joka valistaa nuoria hiv-tartunnan vaaroista. "Tärkein viesti, jonka haluamme nuorille välittää, on: "Aids tappaa, suojaudu siltä". Hauskojen pikkunäytelmien avulla yritämme saada nuoret tajuamaan, että aidsin voi saada, jos ei käytä kondomia oikein sukupuoliyhdyntä-

aikana. Suurin osa nuorista ei vielä valitettavasti ymmärrä kuinka tärkeä ehkäisyväline kondomi on", Laura kertoo.

15-vuotias Caterina sanoo painokkaasti, ettei hänellä ole poikaystävää, vaikka monilla hänen ystäväillään onkin ja useilla heistä jopa lapsia. Caterina ei aio vielä moneen vuoteen aloittaa suhdetta miehen kanssa, sillä hän tietää, että se on vaarallista - aidsin takia. Botswanassa 39% aikuisväestöstä kantaa hi-virusta.

Lauran tarina on esimerkki tietämättömydestä: "Tiesin, että poikaystävälläni oli ollut intiimi suhde toisen naisen kanssa seurustelumme alkuaikoina. Minä jopa tunsin tämän naisen, mutta en halunnut tehdä asiasta suurta numeroa, kun poikaystäväni vannoi että suhde oli ohi. Sitten poikaystäväni sairastui. Lääkärit kertoivat hänelle, että hän on sairastunut aidsiin. Poikaystäväni ei kertonut tartunnastaan minulle. Jatkoimme suhdettamme normaalisti, eikä hän ottanut kondomin käyttöä koskaan puheeksi, kun olimme sukupuoliyhteydessä. Sain kuulla poikaystäväni sairaudesta, vasta kun hän kuoli. Sairaanhoitaja kertoi minulle karmean totuuden. Ja kun sain tietää olevani

itsekin hiv-positiivinen, elämä tuntui hajoavan palasiksi. Ilman perheen tukea en olisi jaksanut elää", Laura huokaa ja katsoo kiitollisena siskoaan Caterinaa.

Laura ei ole uskaltanut kertoa sairaudestaan monille, sillä kun ihmiset saavat tietää, juorut leviävät ja syrjintä alkaa. Syrjintä on kuitenkin vähentyneessä, sillä aids koskettaa yhä useampia. Melkein kaikilta Botswanassa on kuollut sukulainen tai tuttava. On alettu ymmärtää, että aids on suuri, koko kansan yhteinen ongelma, joka voidaan ratkaista vain avoimella valistuksella.

1. **Aidstartunnan saa**
- ympäristösaasteista
  - epähygieenisistä wc-istuimista
  - viruksesta

Vastaus: C

- Aids johtuu immuunipuutosviruksesta (hiv). Virus heikentää ja lopulta tuhoaa kehon immuunijärjestelmän, eikä keho pysty enää vastustamaan tarttuvia tauteja.

2. **Hiv**
- ei voi tarttua henkilöstä toiseen
  - voi tarttua henkilöstä toiseen
  - tartunta voidaan estää lääkkeillä

Vastaus: B

- Hiv voi tarttua henkilöistä toiseen ilman kondomia tapahtuvassa sukupuoliyhdyntässä, yhteisten huumeenulojen tai viruksen saastuttamien verituotteiden (verensiirrot) välityksellä. Se voi tarttua myös äidistä lapseen, raskauden, synnytyksen tai imetyksen aikana. Hi-virukseen ei ole tällä hetkellä rokotetta.

3. **Ihminen voi tartuttaa hi-viruksen toiseen ihmiseen vasta sitten, kun tartunnan oireet ovat alkaneet näkyä hänessä**
- totta
  - tarua

Vastaus: Tarua

- Jokainen hi-viruksen kantaja voi tartuttaa viruksen toiseen ihmiseen, riippumatta siitä, ovatko oireet alkaneet näkyä vai eivät. He voivat tartuttaa viruksen suojaamattomassa sukupuoliyhdyntässä, käytettyjen injektioruiskujen, luovutetun veren tai synnytyksen ja imetyksen kautta. Maailmanlaajuisesti arvioidaan, että 9/10 hiv-positiivisesta ei tiedä kantavansa virusta. Hiv ei näy ihmisestä ulospäin.

4. **HIV-tartunta voidaan selvittää**
- verikokeella
  - röntgenkuvauksella
  - ihotutkimuksella

Vastaus: A

- Verikokeesta voidaan todeta hi-viruksen vasta-aineiden määrä. Vasta-aineet alkavat näkyä veressä vasta 12 viikon kuluttua tartunnasta. Vaarana on, että näiden 12 viikon aikana tartunnan saanut henkilö tartuttaa muita. Tartunta voidaan todeta verikokeesta lähes 100% varmasti, kun kolme kuukautta tartunnasta on kulunut.

5. **Kun ihminen on saanut hiv-tartunnan, hän alkaa heti sairastua aidsiin**
- totta
  - tarua

Vastaus: Tarua

- Sen jälkeen kun ihminen on saanut hiv-tartunnan, hän voi sairastua kuuden kuukauden sisällä tai ei vielä kymmenessäkään vuodessa. Tutkijat yrittävät selvittää, miksi jotkut sairastuvat nopeammin kuin toiset. Tällä hetkellä sen oletetaan liittyvän henkilön terveydentilaan ja ravitsemukseen tartunnan hetkellä, ihmisten immuunijärjestelmän erilaisuuteen sekä muihin tekijöihin, joita ei olla vielä saatu selville.

6. **Seksistä pidättäytyminen on tehokas tapa välttää hiv**
- totta
  - tarua

Vastaus: Totta

- Maailmanlaajuisesti yleisin hi-viruksen tartuntatapa on seksi. Näin ollen paras tapa välttää tartunta on seksistä pidättäytyminen. Vakituksessa parisuhteessa, jossa molemmat ovat hiv-testattuja eikä muita seksipartnereita ole, hiv-tartunnan saamisen riski on pieni.

7. **Lapsi voi syntyä hiv-positiivisena**
- totta
  - tarua

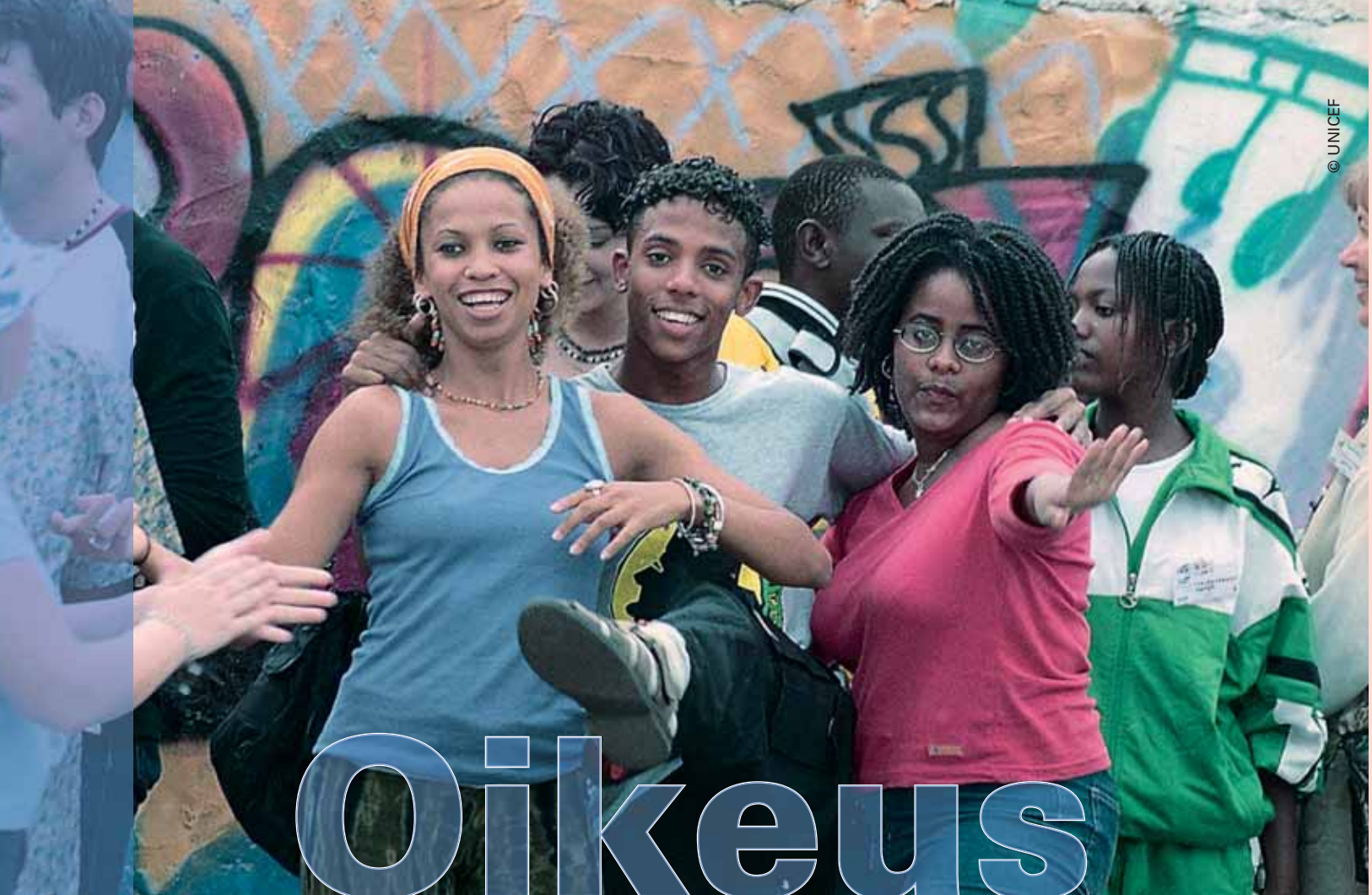
Vastaus: Totta

- Jos äiti on hiv-positiivinen, virus voi siirtyä lapseen raskauden, synnytyksen tai imetyksen aikana.

8. **Suutelemalla hiv tartunnan saanutta voi saada itse tartunnan**
- totta
  - tarua

Vastaus: Tarua

- Hiv ei tartu suutelemalla, sillä hi-virus ei tartu syljen kautta. Jos suun limakalvoilla on verta vuotavia haavoja, voi hiv-positiivisen henkilön suuteleminen sisältää pienen hiv-tartunnan riskin.

9.

Oikeus lepoon ja vapaa-aikaan

ARTIKLA 31 - Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään.

ARTIKLA 32 - Lapsella ei saa teettää työtä, joka haittaa hänen opintojaan tai vahingoittaa hänen terveyttään tai kehitystään.

TAUSTAKSI:

- UNICEFin määritelmän mukaan lapsityöllä on seuraavia tunnusmerkkejä: kokopäivätyön aloittaminen liian nuorena, liian pitkät työajat, epäterveelliset ja vaaralliset työolosuhteet, liian paljon vastuuta nuorella iällä, riittämätön palkkaus, työ estää koulunkäynnin, työ aiheuttaa kohtuutonta fyysistä, sosiaalista tai psyykkistä ponnistelua

- Maailmassa arvioidaan olevan yli 200 miljoonaa lapsityölläistä

- Lapsityölläiset työskentelevät pääasiassa mattokutomissa, jalkapallo-ompeleissa, metalliverstaissa, autokorjaamoissa, baareissa, tiilitehtaissa ja huoltoasemilla

- Suuri osa lapsityölläisistä työskentelee kaupunkien kaduilla

- UNICEF uskoo, että peruskoulutuksen järjestäminen kaikille lapsille on paras ase lapsityövoiman käytön jatkumista vastaan

TAVOITE: Pohditaan, mitä on lapsityö ja miksi se on vaarallista? Havaitaan, että lapsityökysymys on monimutkainen ongelma, jota voidaan tarkastella hyvinkin erilaisista näkökulmista.

TOIMI NÄIN:

1. Lue oppilaille Hafizin tarina.

2. Kerro oppilaille

- Miljoonat lapset ympäri maailmaa joutuvat työskentelemään viljelmillä ja tehdastyössä sekä prostituutiossa ja palveluammateissa, esimerkiksi kotiapulaisina ja katumyyjinä.
- Lapsityön taustalta perimmäisenä ongelmana löytyy köyhyys - lasten on osallistuttava per-

- Lapsityövoimaa käytetään siksi, että se on halpaa eli työnantajan voitto jää mahdollisimman suureksi pienten lasten kustannuksella. Lapset eivät myöskään osaa vaatia parempaa kohtelua.

- Raskas ja usein myös vaarallinen työ aiheuttaa pysyviä vaurioita lapsen keholle ja mielelle. Vastuu perheen elättämisestä on liian suuri taakka lapsen kannettavaksi. Lapsityön uhreista tulee vakavia ja hymyttömiä. He voivat menettää kokonaan kykynsä leikkiä ja olla lapsi.

Tarvikkeet:

- HAFIZIN TARINA s. 50
- KOPIOITA NÄKÖKULMAKORTEISTA s. 51

heen välttämättömän toimeentulon hankkimiseen, koska vanhemmat ovat köyhiä tai heitä ei ole. On hoidettava pikkusisaruksia ja taloustöitä vanhempien ollessa töissä. Vanhemmat eivät siis laita lapsiaan töihin rakkauttomuuttaan vaan tekevät sen pakon edessä.

Jatkakaa harjoitusta 4-6 oppilaan ryhmissä:

1. Jokaisessa ryhmässä 2-3 henkilöä valitsee lapsityöteemaan näkökulman A ja kokoontuu "pienryhmään" pohtimaan perusteluja omalle näkökulmalleen. Loput 2-3 henkilöä kokoontuvat pohtimaan perusteluja näkökulmalle B. Aikaa pienryhmätyöskentelyyn on n.15 minuuttia.

2. Perustelujen valmistuttua 4-6 henkilön ryhmä kokoontuu jälleen yhteen ja molempien näkökulmien edustajat esittävät omat perustelunsa. Oppilaille tulee tässä vaiheessa korostaa kuuntelemisen tärkeyttä. Kysymysten esittäminen toisen näkökulman edustajille on myös toivottavaa.

Jatkuu seur:lla s:lla

3. Kun molemmat ryhmät ovat saaneet tuoda esiin perustelunsa, pyydä oppilaita vaihtamaan näkökulmaa ryhmän sisällä. Näkökulman A edustajat vaihtavat näkökulmaan B ja toisin päin. Oppilaat miettivät jälleen perusteluja, nyt uudesta näkökulmasta.

4. Jälleen ryhmä kokoontuu yhteen ja molemmat ryhmät tuovat esiin perustelunsa.

5. Pyydä ryhmää lopuksi kirjoittamaan yhteinen lausunto tai kannanotto (mahd. ratkaisu) lapsityövoimaan keskustelujen pohjalta.

6. Ryhmien lausunnot luetaan ääneen luokassa ja niistä keskustellaan

- Oliko yhteisen lausunnon kirjoittaminen helppoa, jos ei, mikä teki siitä vaikeaa?
- Oliko roolien/näkökulmien vaihtamisesta hyötyä loppulausunnon kirjoittamisen kannalta?
- Millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia keskusteluteemaan sisältyi. Olivatko ne ristiriidassa? Miksi?

Ideoita jatkotyöskentelyyn:

- Tähän tapaan voidaan käsitellä myös muita lapsen oikeuksien teemoja (esim. sananvapaus vs. rassistien ryhmien sananvapauden rajoittaminen jne.).
- Etsitään ja tutkitaan lehtiartikkeleita, joissa erilaiset oikeudet ovat ristiriidassa keskenään.
- Tutkikaa liitteenä olevaa "Tärkeitä ikärajoja", mitä Suomen laki sanoo lasten työntekosta? Missä iässä työnteko on sallittua? Voiko Suomessa joutua lapsityöhön? Miten?
- Suuri osa kaikista maailman lapsityöläisistä työskentelee ja asuu ainakin osittain kadulla. Ottakaa selvää katulapsista. Missä heitä on, millaista on kadun arki ja millaisille vaaroille katulapset altistuvat?

© UNICEF

© UNICEF/Karvinen

Lapsityövoiman käyttö on monimutkainen ongelma, joka ei poistu maailmasta hetkessä. Jokainen ihminen voi kuitenkin vaikuttaa sen vähenemiseen pienillä arkisilla teoilla.

Suomeen tuodaan jatkuvasti tuotteita, joiden valmistamisessa on saatettu käyttää lapsityövoimaa, esimerkkinä: kahvi, tee, banaanit, jalkapallot, kengät ja vaatteet. Kuluttajina meillä on oikeus saada tietoa tuotteiden alkuperästä. Me voimme yrittää valita kaupan hyllyltä tuotteita, joiden valmistuksessa ei ole käytetty lapsityövoimaa.

Toimintaidea!

- Jakautukaa 2-3 oppilaan ryhmiin ja valitkaa muutama tuote esimerkiksi seuraavasta listasta: banaani, kahvi, tee, kaakao, jalkapallo, lenkkiosut, t-paita, shortsit, koulureppu, viivain, pyyhekumi
- Vierailkaa jossakin paikkakuntanne tavaratalossa tai ruokakaupassa tai ottakaa yhteyttä maahantuojaan ja yrittäkää selvittää valitsemistanne tuotteista seuraavat asiat:
  - missä maassa tuote on valmistettu?
  - miten myyjä tai maahantuojia on selvittänyt tuotteen alkuperän?
  - onko tehtaiden valmistusolosuhteita tutkittu, miten?
  - miten voidaan varmistua siitä, ettei kyseisen tuotteen valmistuksessa ole käytetty lapsityövoimaa?

Hafizin tarina

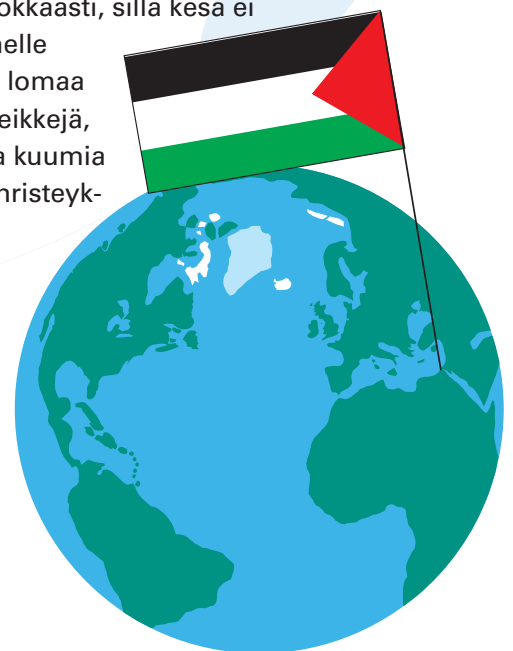
- Palestiina

Hafiz on 11-vuotias palestiinalaispoika. Hän asuu levottomalla ja sotaisalla Gazan alueella Zatoun-nimisessä kaupungissa. Hänellä on seitsemän sisarusta. Hafizin isä kuoli mellakassa puoli vuotta sitten. Siitä lähtien Hafiz on joutunut osallistumaan perheen elättämiseen.

Joka päivä Hafiz pesee autojen ikkunoita keski-kaupungin suurimmassa tienristeyksessä. Palkka raskaasta työstä paahtavassa auringonpaisteissa ei ole järin suuri, mutta se on välttämätön perheen toimeentulon kannalta.

Vaikka elämä on raskasta ja väsyttävää, Hafiz saa onneksi käydä myös koulua. Joskus hän tosin joutuu jäämään kotiin, koska on niin väsynyt edellisen päivän työstä etteivät silmät pysy auki oppitunneilla.

Pian koittaa kesä ja koulut sulkeutuvat kahdeksi kuukaudeksi. Hafiz ei odota koulun loppumista erityisen innokkaasti, sillä kesä ei merkitse hänelle rentouttavaa lomaa ja hauskoja leikkejä, vaan pitkiä ja kuumia työpäiviä tienristeyksessä.

Näkökulma A

Jotta voidaan suojella lapsen oikeutta leikkiin, koulutukseen ja kehittymiseen tasapainoiseksi aikuiseksi, tulee kaikenlainen lapsityö kieltää tiukasti lakien avulla.

Pohtikaa perustelujenne varten ainakin seuraavia asioita:

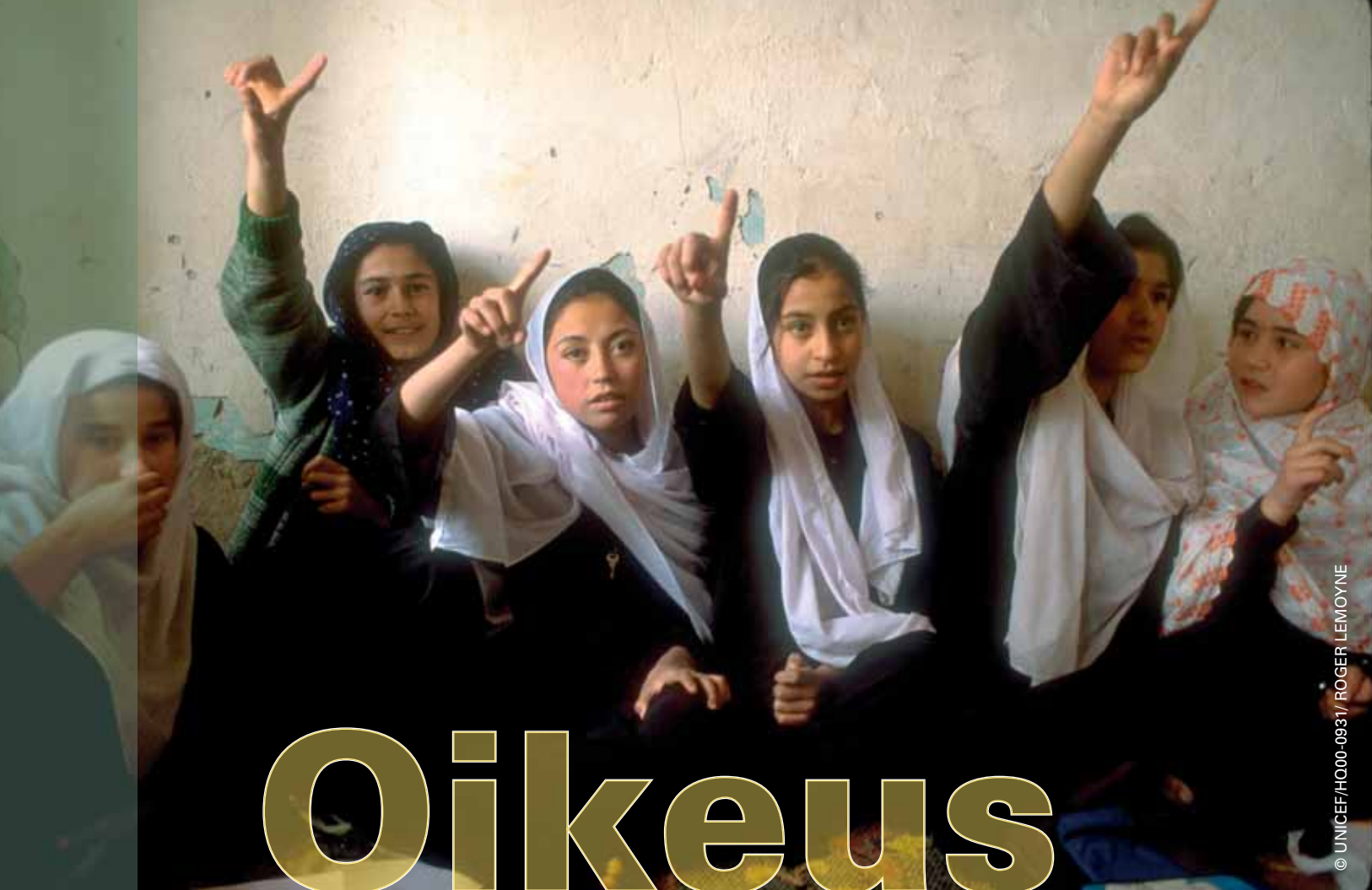
- työn haittavaikutukset lapsen koulunkäyntiin
- lapset työskentelevät usein terveydelle haitallisissa olosuhteissa
- lapset joutuvat lapsityössä monenlaisen hyväksikäytön kohteiksi, koska eivät voi puolustaa itseään
- muut perustelut

Näkökulma B

Lasten pitäisi saada osallistua perheensä toimeentulon hankkimiseen, koska perheet elävät äärimmäisessä köyhyydessä, eivätkä selviä ilman lasten apua ja koska lapset työn kautta omaksuvat hyödyllisen roolin yhteiskunnassa.

Pohtikaa perustelujanne varten ainakin seuraavia asioita:

- joissakin yhteiskunnissa aikuisten on vaikea saada työtä ja tästä syystä lapsen lähettäminen työhön saattaa olla perheen ainoa tulonlähde
- joissakin yhteiskunnissa on perinne, että lapset työskentelevät aikuisten rinnalla
- jos lapsilta kielletään työnteko, he eivät kasva osaksi aikuisten yhteiskuntaa
- työnteko voi olla lapselle opettavainen kokemus
- muut perustelut

© UNICEF/HO00-0931/ ROGER LEMOYNE

Oikeus

10.

osallistua ja ilmaista mielipiteitä

ARTIKLA 12 - Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

ARTIKLA 15 - Lapsilla on oikeus järjestäytyä ja toimia yhdistyksissä.

TAUSTAKSI:

- Keväällä 2002 UNICEF järjesti New Yorkissa YK:n lastenasiain erityisistunnon yhteydessä historiallisen lasten foorumin, jonne kokoontui yli 400 lasta ja nuorta 154 eri maasta keskustelemaan lasten asioista
- Vuonna 2007 järjestettiin sopimuksen toinen seurantakokous, johon osallistui myös lapsia ja nuoria
- Lapsella on oikeus osallistua keskusteluun ja päätöksentekoon itseään koskevissa asioissa
- UNICEF on tukenut nuorten mielipiteen ilmaisua ja osallistumista päätöksentekoon mm. Namibiassa, Nepalissa ja Intiassa järjestämällä työpajoja, leirejä ja kerhoja. Näiden aktiviteettien kautta ollaan pystytty myös lisäämään nuorten tietämystä hiv:n vaarallisuudesta ja sen ehkäisystä

TAVOITE: Pohditaan mitä on yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja mitä merkitystä sillä on itselle. Keksitään tapoja vaikuttaa lähiympäristössä ja harjoitellaan sitä.

TOIMI NÄIN:

1. Lukekaa artikkeli: "Espoon nuorisovaltuusto on toiminut jo 10 vuotta" ja "Riihenmäen koulu Mäntsälästä". Pohtikaa niissä esitettyjen vaikuttamistapojen toimivuutta. Mikä niissä on hyvää? Mikä huonoa?

2. Mitä mieltä oppilaat ovat näiden nuorisokäytännöiden aikaansaannoksista?

3. Kuinka moni oppilaista voisi kuvitella osallistuvansa tämän tyyppiseen toimintaan? Onko omalla paikkakunnallanne tällaista mahdollisuutta?

4. Millaisia asioita he ajaisivat nuorisoneuvoston jäsenenä omalla kotipaikkakunnallaan?

5. Vaikuttamista on monenlaista ja monilla tavoilla. Pohtikaa, miten ujoimmat ja hiljaisimmat voivat vaikuttaa omassa ympäristössään, tai ne, jotka eivät halua olla oppilaskuntien, toimikuntien tai valtuustojen jäseniä? Keksikää esimerkkejä vaikuttamisesta...

- kotona, perheessä
- omassa kaupungissa, kunnassa
- valtakunnallisesti
- kansainvälisesti

Tarvikkeet:

- Espoon nuorisovaltuusto on toiminut jo 10 vuotta" -artikkeli s. 55
- "RIIHENMÄEN KOULU MÄNTSÄLÄSTÄ" -artikkeli s. 56
- VAIKUTA JÄRJESTÖSSÄ! - Suomessa toimivia nuorisojärjestöjä s. 57

Keskustelkaa vaikuttamisesta omassa koulussanne:

1. Arvioikaa koulunne oppilaiden vaikuttamismahdollisuuksia. Antavatko opettajat nuorille mahdollisuuden kertoa mielipiteitä heitä koskevissa asioissa? Millaisia vaikutusmahdollisuuksia koulussanne on? Jos vaikutusmahdollisuuksia ei ole, mistä se johtuu?

2. Mihin asioihin oppilaat haluaisivat koulussa vaikuttaa?

3. Mitkä voisivat olla tehokkaita tapoja kouluvaikuttamisessa? Millä tavoin lähestytään päättäviä tahoja esim. opettajia, rehtoria, koulutoimenjohtajaa tai muita oppilaita jotta saadaan omia toiveita läpi?

4. Laatikaa ryhmissä kirjallisia/kuvallisia aloitteita kouluympäristön viihtyvyyden ja toimivuuden lisäämiseksi. Kootkaa niistä kirjelmä tai muu viesti opettajankokoukseen tai rehtorille. Valitkaa luokasta edustajat, jotka toimittavat viestinne perille henkilökohtaisesti. Sopikaa vastaanottajapuolen kanssa jatkosta, miten ja milloin saatte vastaukset kysymyksiinne.

Ideoita jatkotyöskentelyyn:

- Jos paikkakunnallanne on nuorisovaltuusto, pyytäkää sen edustaja luokkaan kertomaan nuorten vaikuttamismahdollisuuksista.
- Pohtikaa mahdollisuutta ottaa yhteyttä kaupunginvaltuustoon jonkin oppilaita koskevan asian tiimoilta ja pyytäkää hallituksen jäsen vierailulle luokkaan kertomaan vaikuttamistyöstä ja lasten ja nuorten mahdollisuuksista vaikuttaa kaupungissa.
- Kirjoittakaa mielipidekirjoitus paikallislehteen tai toimittakaa oma kanta-aottava lehti lapsen oikeuksista.
- Harjoitelkaa puheen pitämistä jostakin tärkeästä lapsia koskevästä aiheesta tai muusta oppilaiden ikätasoon sopivasta aiheesta.
- Aloitekampanja: Tehkää pienryhmissä tai koko luokan voimin aloitteita koulun kehittämiseksi. Aiheena voi olla esimerkiksi: kouluruokailu, välituntiviihtyvyys, sisätilojen toimivuus ja viihtyvyys, harrastusmahdollisuudet koulussa tms.
- Valmistelkaa aiheeseen liittyviä julisteita, pu-

heita tai ongelmaa havainnollistava ja ratkaisuja esittelevä video. Järjestäkää koko koululle avoimia paneelikeskusteluja ja kirjoittakaa kirjeitä opettajille, vanhempainneuvostolle tai paikallislehdille jne. Suunnitteluvaiheessa käykää läpi ainakin seuraavat asiat:

- Mitä aloitteella halutaan saavuttaa? Ja keihin yritetään vaikuttaa?
- Aloitteen tarkka aihe ja rajaus
- Millaista tietoa täytyy kerätä, jotta aloite on myös aikuisista uskottava?
- Millä eri keinoilla aloite viedään eteenpäin?
- Millaisessa aikataulussa aloitetta viedään eteenpäin?
- Keitä kuuluu aloitetyöryhmään ja mitkä ovat heidän tehtävänsä?
- Mitä materiaalia aloitteen eteenpäin viemiseen tarvitaan?
- Miten aloitteen onnistumista arvioidaan?
- Tutustukaa liitteenä olevaan listaan nuorisjärjestöistä. Ottakaa pareittain tai ryhmissä selvää, millaista näiden järjestöjen vaikutustoiminta on ja esitelkää löytämänne tiedot koko luokalle.

Espoon nuorisovaltuusto on toiminut jo 10 vuotta

Nuorisovaltuusto väylä päätöksentekoon

Espoossa nuoret ovat päässeet vaikuttamaan kaupungin asioihin jo kymmenen vuotta. Espoossa nuorisovaltuusto eli nuva on toiminut suurista kaupungeista pisimpään. Nuorisovaltuustoja tai vastaavia on Suomessa 160 kunnassa.

”Asioita on vaikea parantaa, jos vain vikisee koulun käytävillä”, pohtii toista vuotta lukiota käyvä Espoon nuorisovaltuuston puheenjohtaja Tiina Poutiainen. ”Nuorisovaltuuston kautta nuorten ääntä kuunnellaan.” Viime vuosina nuorisovaltuusto on tehnyt kannanoton esimerkiksi raideliikeneratkaisusta, kouluverkkoSELvityksestä ja koulujen välipalatarjoilusta.

Espoossa nuorisovaltuustolla on läsnäolo-oikeus useissa lautakunnissa ja aloiteoikeus suoraan kaupunginhallitukselle. Poutiainen on ollut nuorisovaltuuston edustajana rakennuslautakunnassa. ”Lautakunnassa asenne oli hyvä. Jos avasin suuni, minua kuunneltiin. Sen huomasi, että asiat rakennuslautakunnassa ovat aika monimutkaisia ja vaativat perehtymistä”, Poutiainen kertoo

Aikaa vievää, mutta antoisaa

Nuorisovaltuusto valitaan aina kahdeksi vuodeksi. Kerran kuukaudessa on yleiskokous, jossa 13-18-vuotiaista koostuva 30-jäseninen valtuusto tekee päätöksiä, antaa lausuntoja, tekee aloitteita ja suunnittelee tapahtumia.

”Tämä vie paljon aikaa, mutta on sen arvoista. Tässä oppii ymmärtämään, miten kaupunki toimii, ja rohkeus vaikuttamiseen kasvaa. Yhdessä porukan kanssa on helpompi tehdä aloitteita”, Poutiainen sanoo.

Nuorisovaltuusto pitää yhteyttä myös koulujen oppilaskuntiin. Poutiaisenkin ensikosketus nuorisovaltuustoon tuli aikanaan yläasteen oppilaskunnasta: nuorisovaltuustolta saatiin rahaa koulun rumpuihin.

Kun on tottunut vaikuttamaan asioihin, kynnys siirtyä nuorisovaltuustosta kunnallispolitiikkaan on matala. Poutiainen arvioi, että kolmannes nykyisestä nuorisovaltuustosta on mukana puolue-toiminnassa. Häntäkin on jo vongattu mukaan puoluepolitiikkaan. Toistaiseksi nuorisovaltuusto riittää.

Kaupunginvaltuutettu Kai Mykkänen (kok) toimi aikoinaan Espoon ensimmäisen nuorisovaltuuston puheenjohtajana. ”Voisi olla hyvä, jos toimintamäärärahan ohella nuorisovaltuustolla olisi jokin toteutusmääräraha. Usein nuorisovaltuuston hankkeet ovat aika pieniä, joten se voisi saada nopeasti aikaan tuloksia”, Mykkänen pohtii. ”Nuorisovaltuusto oli varmasti ainakin ydinporukalle hyvin vahva kokemus, jolla oli vaikutusta koko elämään ja kasvatti meitä.”

Espoon kaupunginhallitus käsitteli keväällä selvitystä nuorisovaltuuston nykytilasta ja kehotti sivistystoimea kehittämään toimintaa uuden nuorisovaltuuston kanssa. Esillä on ollut nuorisovaltuuston kirjaaminen johtosääntöön, mikä parantaisi jatkuvuutta, ja määräraha omien hankkeiden toteuttamiseen.

Riihenmäen koulu Mäntsälästä – Suomen ensimmäinen UNICEF-koulu

"Meillä – sekä opettajilla että oppilailla – on ollut ilo olla Suomen ensimmäinen UNICEF-koulu. Uskomme, että se olisi ollut ilo silloinkin, jos olisimme olleet Suomen 153. UNICEF-koulu, sillä tuntuu siltä, että olemme saaneet enemmän kuin antaneet.

Toiminnan lähtökohtana oli saada oppilaskunnan hallitukselle yhteistyötaho, joka osaltaan tukisi ja värittäisi sen toimintaa. Oppilaat ottivat mielellään haasteen vastaan. Myös opettajat aktivoituvat. Innokkaasta ajatusten virrasta on syntynyt monta hyvää hetkeä.

Alkuvuodet oppilaskunnan hallitus koordinoi toimintaa, mutta hyvin pian toiminnasta muodostui kerho, jonka toimintaan sai osallistua kaikki vapaaehtoiset. Oppilaskunnan hallituksen yksi jäsen nimetään joka syksy syyskokouksessa UNICEF-vastaavaksi. Hänen tehtävänä on toimia hallituksen ja kerhon yhteyshenkilönä. UNICEF-vastaava opastaa kaikkia koulun oppilaita UNICEFin toiminnasta maailmalla jokasyksyisessä oppilaskunnan kokouksessa ja kerää nimelistan vuoden vapaaehtoisista, jotka ovat valmiita käymään 2-3 kertaa kuukaudessa kerhotapaamisissa koulun jälkeen ja osallistumaan keräyksiin, tempauksiin ja tiedotukseen koulun sisällä ja ulkopuolella.

UNICEF-kerhon toiminnasta vastaa kaksi opettajaa ja eri aineiden opettajat huomioivat lapsen oikeuksia omassa opetuksessaan. Lukuvuoden kierto on kytketty erilaisia tapahtumia kuten uusi Nenäpäivä, marraskuussa lapsen oikeuksien päivä, pääsiäisenä virpominen UNICEFille, huhtikuussa janopäivä ja toukokuussa päivätyökeräys eli taksvärkki. Voimavarojemme mukaan osallistumme hätäapukeräyksiin ja kampanjoihin yhdessä paikallisyhdistyksen kanssa ja järjestämme erilaisia tempauksia. Vuosien varrelta mieleen ovat jääneet vierailut UNICEFin toimistoon ja alakouluihin, Hyvän tahdon lähettiläiden vierailut, vanhempien kanssa yhdessä järjestetyt gaalailllaiset, diskot, kaverit kouluun -kampanja, Afrikka- ja Asia-päivät ja kapina nurkkakuntaisuutta vastaan sekä viimeisimpänä moniarvoisuuteen ja suvaitsevaisuuteen liittyvä Face-projekti.

Vaikka UNICEF onkin järjestö muiden joukossa, sopii sen toiminta-ajatus lasten ja nuorten oikeuksista sekä kansainvälisyys- ja suvaitsevaisuuskasvatuksesta erityisen hyvin koulumaailmaan. UNICEF-kouluna olo on jatkuvaa kasvua sekä oppilaille että opettajille. Tarkoituksena on laittaa hyvä kiertämään! Olihan Suomi – nyt itsenäinen 90-vuotias hyvinvointivaltio – ensimmäisiä UNICEFin avustuskohteita toisen maailmansodan jälkeen."

Riihenmäen oppilaat lähdössä perinteiselle virpomisierrokselle. Virpomisen tuoton oppilaat lahjoittavat UNICEFin työhön maailman lapsille.

Vaikuta järjestössä!

Amnestyn Suomen osasto - tunnettu kansainvälinen järjestö, joka seuraa ja raportoi poliittisten vankien, kuolemanrangaistuksen käytön ja ihmisoikeuksien tilaa ympäri maailmaa.
www.amnesty.fi

4H-liitto - poliittisesti sitoutumaton nuorisjärjestö. 4H kouluttaa jäseniään yrittäjyyteen, ympäristönhoitoon, yhteistyöhön ja kansainvälisyyteen. **www.4h.fi**

Ihmisoikeusliitto - toiminnan tarkoituksena on tehdä ihmisoikeuksia tunnetuiksi ja vastustaa ihmisoikeusloukkauksia.
www.ihmisoikeusliitto.fi

Kalevan Nuorten Liitto - sitoutumaton lasten ja varhaisnuorten kasvatus- ja kulttuurijärjestö.
www.kalevannuoret.fi

Non Fighting Generation - päämääränä luoda kokonaan uutta väkivallatonta ja huumeetonta nuorisokulttuuria. **www.nonfighting.fi**

Pohjola-Nordenin nuorisoliitto - aatteellisesti ja poliittisesti sitoutumaton nuorisjärjestö, jonka tavoitteena on edistää pohjoismaista nuorisoyhteistyötä ja nuorten kohtaamista.
www.pnn.fi

Rauhanpuolustajat ry. - poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö. Sen tarkoituksena on toimia rauhan, aseriisunnan,

suvaitsevaisuuden, ihmisoikeuksien ja maailmanlaajuisen tasa-arvon puolesta.

www.rauhanpuolustajat.fi

Reilun kaupan edistämisyhdistys ry.

- tarkoituksena tuoda reilun kaupan merkkijärjestelmä Suomeen, lisätä suomalaisten tietoa kaupan vaikutuksista kehitykseen ja kehitysmaiden köyhien elinoloihin, tuoda esille kauppaan liittyviä epäkohtia ja korjata epäkohtia merkkijärjestelmän avulla.

www.reilukauppa.fi

Setlementtinuoret

- poliittisesti sitoutumaton, ekumeenisen kristillisen perustansa tunnustava kansalaisliike, joka tukee ihmisenä ja lähimmäisenä kasvamista sekä elämän eheytymistä.

www.setlementtinuoret.fi

Suomen Partiolaiset

- vastavoima "Miks mun pitäis?" ja "Ei kuulu mulle!" -asenteille. Partiossa välitetään ja muutetaan välittäminen käytännön teoiksi.

www.partio.fi

Suomen UNICEF

- kerää varoja pitkäkestoisiin kehitysohjelmiin ja hätäapuun, tiedottaa lasten oikeuksista ja kertoo maailman lasten tilanteesta.

www.unicef.fi

Valtikka.fi

- on sivusto nuorelle, joka haluaa tietää ympäröivästä maailmasta enemmän ja myös toimia siinä.

www.valtikka.fi

Oikeudet ja velvollisuudet

11.

ARTIKLA 13 - Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä, kunhan ne eivät loukkaa muiden oikeuksia. Lapsella on oikeus saada tietoa.

TAVOITE: Oppilaiden tulisi ymmärtää, että heille kuuluviin oikeuksiin liittyy myös velvollisuus kunnioittaa toisten oikeuksia.

Tarvikkeet:

- VALKOISIA JA PUNAISIA PAPERILAPPUJA

TOIMI NÄIN:

1. Jaa oppilaat 3-4 henkilön ryhmiin. Anna jokaiselle ryhmälle 10 valkoista paperilappua.

2. Pyydä ryhmiä kirjoittamaan lapuille tärkeimmät oikeudet, jotka heillä mielestään on. Apua voi katsoa lapsen oikeuksien sopimuksen lyhennelmästä (liite).

3. Kun ryhmät ovat kirjanneet tärkeimmät oikeutensa, selitä, että jokaisen oikeuden mukana seuraa velvollisuus/velvollisuuksia.

Esimerkiksi:

- Jos sinulla on oikeus ajaa autoa, on sinulla velvollisuus ajaa liikenteessä sääntöjen mukaan muiden turvallisuutta vaarantamatta.
- Jos sinulla on oikeus tulla kuunnelluksi, on sinulla velvollisuus kuunnella ja kunnioittaa muiden mielipiteitä.

4. Jaa ryhmille punaiset paperilaput ja pyydä niitä kirjaamaan jokaista kirjoittamaansa oikeutta vastaava velvollisuus (10 kpl).

5. Kun jokaiselle oikeudelle (valkoinen lappu) on kirjattu vastuu (punainen lappu), ryhmä sekoittaa kaikki laput keskenään ja vaihtaa koko nipun toisen ryhmän kanssa.

6. Ryhmät järjestävät saamansa nipun oikeus/vastuu -pareiksi. Ja tarkistuttavat työnsä sillä ryhmällä, jonka laput alun perin olivat.

Jatketaan harjoitusta keskustelulla:

- Oliko vastuiden nimeäminen hankalaa, miksi?
- Turvaavatko koulun säännöt oikeuksia vai korostavatko ne velvollisuuksia? Miksi?
- Millaisia oikeuksia oppilaat haluaisivat saada?
- Millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia alaikäisillä on Suomen lain mukaan (liite)?

Muunnelma:

- Tutkitaan pareittain lapsen oikeuksien lyhennelmää. Pari keksii ja kirjoittaa paperille jokaiseen artiklaan sopivan velvollisuuden. Kootaan pari-työskentelyn tuotokset yhteen edellä esitetyn mallin mukaisesti.

LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS LYHENNETTYNÄ

1. Jokainen alle 18-vuotias on lapsi.
2. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiansa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi.
3. Lasta koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu.
4. Valtion on toteutettava Lapsen oikeuksien sopimuksen määräämät oikeudet.
5. Valtion on kunnioitettava vanhempien tai muiden lapsen huoltajien vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia lapsen kasvatuksessa.
6. Jokaisella lapsella on oikeus elämään. Valtion on taattava mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen henkiinjäämiselle ja kehitykselle.
7. Jokainen lapsi on rekisteröitävä heti syntymän jälkeen. Syntyneellä lapsella on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä, mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan.
8. Lapsella on oikeus säilyttää henkilöllisyytensä, kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa.
9. Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan. Vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä kumpaankin vanhempaansa. Tapaaminen voidaan estää, jos se on lapsen edun vastaista.
10. Jos lapsi ja hänen vanhempansa joutuvat eri valtioihin, on valtion velvollisuus käsitellä hakemus perheen jälleenyhdistämiseksi myönteisesti ja viivyttämättä.
11. Valtioiden on estettävä lasten laittomat kuljetukset maasta.
12. Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.
13. Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä, kunhan ne eivät loukkaa muiden oikeuksia. Lapsella on oikeus saada tietoa.
14. Lapsella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen. Valtion tulee kunnioittaa vanhempien lapselle antamaa ohjausta tämän oikeuden käyttämisessä.
15. Lapsilla on oikeus järjestäytyä ja toimia yhdistyksissä.
16. Lapsella on oikeus yksityisyyteen, kotirauhaan ja kirjosalaisuuteen. Hänen kunniaansa tai mainettaan ei saa halventaa.
17. Lapsella on oikeus saada tietoa esim. television, radion ja lehtien välityksellä. Valtiolla on velvollisuus rohkaista tiedotusvälineitä tuottamaan lapsen hyvinvointia ja kehitystä tukevaa aineistoa. Lasta tulee suojella hänen hyvinvointinsa kannalta vahingolliselta aineistolta.
18. Vanhemmilla on ensisijainen ja yhteinen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä lapsen edun mukaisesti. Valtion on tuettava vanhempia lasten kasvatuksessa.
19. Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä.
20. Lapsella, joka ei voi elää perheensä kanssa, on oikeus saada valtiolta erityistä suojelua ja tukea. Tällöin on kiinnitettävä huomiota lapsen kasvatuksen jatkuvuuteen sekä lapsen etniseen, uskonnolliseen ja kielelliseen taustaan.
21. Lapsi voidaan adoptoida, jos se on lapsen kannalta paras vaihtoehto.
22. Valtion tulee suojella pakolaislapsia ja huolehtia heidän tässä sopimuksessakin lueteltujen oikeuksiensa toteutumisesta.
23. Vammaisen lapsen erityistarpeet tulee huomioida ja hänen tulee saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä.
24. Lapsella on oikeus elää mahdollisimman terveenä ja saada tarvittaessa hoitoa.
25. Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen hoito ja sijoituksen perusteet tulee tarkistaa ajoittain.
26. Lapsella on oikeus sosiaaliturvaan.
27. Lapsella on oikeus hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintason.
28. Lapsella on oikeus käydä ilmaiseksi peruskoulua. Valtion on edistettävä toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta sekä ehkäistävä koulunkäynnin keskeyttämistä.
29. Koulutuksen tulee kehittää lapsen kykyjä, ihmisoikeuksien, lapsen vanhempien sekä oman ja muiden kulttuurien kunnioittamista sekä suvaitsevaisuutta.
30. Vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaansa kuuluvalla lapsella on oikeus ryhmänsä kulttuuriin, uskontoon ja kieleen.
31. Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään.
32. Lapsella ei saa teettää työtä, joka haittaa hänen opintojaan tai vahingoittaa hänen terveyttään tai kehitystään.
33. Lasta on suojeltava huumeidenkäytöltä.
34. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta seksuaaliselta hyväksikäytöltä.
35. Valtioiden on estettävä lapsikauppa. Artiklat 34 ja 35: kts. lisäpöytäkirja koskien lapsikauppaa, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa.
36. Lasta on suojeltava kaikelta hyväksikäytöltä.
37. Lasta ei saa kiduttaa. Lasta ei saa rankaista julmalla tai halventavalla tavalla. Lapsen vangitsemista on käytettävä vasta viimeisenä keinona ja tällöin lasta on kohdeltava inhimillisesti ja hänen ikänsä huomioiden.
38. Alle 18-vuotiasta ei saa värvätä armeijaan eikä hän saa osallistua sodankäyntiin. Aseellisissa selkkauksissa on suojeltava lapsia. (Ikäraja nostettu lisäpöytäkirjassa viidestätoista kahdeksaentoista vuoteen.) Artikla 38: kts. lisäpöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin konflikteihin.
39. Väärinkäytösten uhriksi joutunutta lasta on autettava toipumaan ja hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan on edistettävä.
40. Laki rikkonutta tai siitä epäiltyä lasta on kohdeltava hänen ihmisarvoaan kunnioittaen ja hänen ikänsä huomioon ottaen.
41. Jos valtion kansallinen lainsäädäntö turvaa lapselle paremmat oikeudet kuin tämä sopimus, sitä on noudatettava.
42. Valtion tulee huolehtia, että kaikki kansalaiset tuntevat lapsen oikeudet.
43. Tämän sopimuksen noudattamista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea.
44. Valtioilla on velvollisuus raportoida säännöllisesti lapsen oikeuksien toteutumisesta.
45. Erityisjärjestöillä, UNICEFilla ja muilla YK:n elimillä on oikeus ja velvollisuus arvioida ja edistää sopimuksen täytäntöönpanoa.
46. – 54. Nämä artikkelit koskevat sopimukseen liittymistä, sen voimaantuloa ja muutoksia.

Artikla

Sopimuksen tai lain kohta, pykälä.

Ihmisarvo

Jokainen ihminen, katsomatta hänen perhetaustansa, yhteiskunnalliseen tai kulttuuriseen alkuperäänsä, on oikeutettu siihen arvostukseen, joka kuuluu kaikille ihmisille ihmisyyden edustajina. Tästä seuraa, että ihmisarvo kuuluu jokaiselle meistä ja että kaikkien on tunnustettava ja kunnioitettava sitä.

Ihmisoikeus

Ihmisoikeuksilla tarkoitetaan jokaiselle ihmiskunnan jäsenelle yhtäläisesti kuuluvia oikeuksia. Nykyisin ihmisoikeuksilla ymmärretään lähinnä niitä oikeuksia, jotka on turvattu yleismaailmissa tai alueellisissa ihmisoikeussopimuksissa.

Julistus

Asiakirja, joka velvoittaa moraalisesti allekirjoittajia, mutta se ei ole ankarasti ottaen oikeudellisesti sitova.

Oikeus

Perustarpeista jalostunut käsite. Esimerkiksi: Ihmisellä on perustarve hoitaa terveyttään. Jokaisella on täten oikeus perusterveydenhuoltoon. Oikeudet ovat luonteeltaan mahdollistavia (oikeus perusterveydenhuoltoon) tai suojelevia (oikeus saada suojaa väkivaltaa vastaan).

Perustarve

Kaikilla ihmisillä on perustarpeita. Ne eroavat haluista, olemalla ihmiselle välttämättömiä hyvän elämän rakennuspalikoita. Voidaan jopa sanoa,

että ilman niitä ihmisellä ei ole riittäviä edellytyksiä inhimilliseen elämään. Perustarpeet mahdollistavat ihmisen kokonaisvaltaisen kehityksen niin fyysisenä kuin henkisenäkin olentona. Perustarpeet liittyvät terveyden ylläpitämiseen, koulutukseen sekä sanan ja osallistumisen vapauteen.

Ratifiointi

Ratifioidessaan kansainvälisen sopimuksen valtio (eduskunta) ottaa vastuulleen sen noudattamisen omien rajojensa sisäpuolella ja tukee muita jäsenvaltioita sopimuksen kunnioittamisessa. Jokaisen jäsenvaltion tulee muokata omat kansalliset lakinsa ratifioidun kansainvälisen sopimuksen mukaiseksi.

Sopimus

Yleissopimuksen synonyymi. Sitoo oikeudellisesti sen ratifioineita valtioita.

Tasa-arvo

Tasa-arvo merkitsee tasavertaisuutta ja oikeudenmukaisuuden toteutumista ihmisten välillä. Tasa-arvon käsite on pitkään mielletty ensisijaisesti sukupuolten väliseksi kysymykseksi. Käsite on kuitenkin laajempi. Se pitää sisällään sekä eri vähemmistöjen väliset että vähemmistöjen ja valtaväestön väliset suhteet, joihin liittyvät erotelun, syrjinnän ja monimuotoisuuden kysymykset.

Velvollisuus

Jokaiseen oikeuteen liittyy myös velvollisuuksia. Esimerkiksi: Jos henkilö vaatii oikeuttaan terveydenhuoltoon, hän ei voi samanaikaisesti tuhota terveyttään huumeaineilla. Tärkeimpänä yksilön velvollisuutena voidaan pitää toisten oikeuksien kunnioittamista.

Tärkeitä ikärajoja Suomessa:

12-vuotta:

12 vuotta on tärkeä ikäraja erityisesti lapsen kuumemisen kannalta. Lapsen mielipide on otettava huomioon monissa häntä koskevissa asioissa.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien päätösten täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä vastoin 12 vuotta nuoremman tahtoa, jos lapsi on niin kehittynyt, että hänen tahtonsa voidaan kiinnittää huomiota.

12 vuotta täyttäneellä on oikeus vaatia sosiaalipalveluja.

Autossa matkustettaessa on alle 12-vuotiaan, joka on alle 150 cm pitkä, käytettävä turvaistuinta tai muuta turvalaitetta.

Alle 12-vuotias saa ajaa polkupyörällä jalkakäytävällä.

14-vuotta:

Kuluvan kalenterivuoden aikana 14 vuotta täyttävä saadaan ottaa sellaiseen kevyeen työhön, joka ei vahingoita hänen terveyttään tai kehitystään eikä haittaa hänen koulunkäyntiään. Työ saa kestää enintään puolet koulun loma-ajasta.

Koulutyön aikana sallitaan tilapäinen tai lyhytaikainen työ.

15-vuotta:

Työhön saadaan ottaa 15 vuotta täyttänyt henkilö, joka on suorittanut oppivelvollisuutensa.

15 vuotta täyttänyt saa itse tehdä, irtisanoa ja purkaa työsopimuksensa.

Alle 15-vuotiaalle on annettava vähintään 14 tuntia kestävä ja 15 vuotta täyttäneelle vähintään 12 tuntia kestävä keskeytymätön lepoaika vuorokaudessa.

15 vuotta täyttänyt saa hallita omalla työllään ansaitsemaansa. Tällaisesta omaisuudesta hän saa myös tehdä testamentin. 15 vuotta täyttänyt voi itse avata tilin sekä tallettaa ja nostaa varoja ja määrätä talletuksesta.

Rikosoikeudellinen vastuunalaisuus alkaa 15-vuotiaana. Tätä nuorempaa ei saa tuomita rangaistukseen, mutta kylläkin vahingonkorvaukseen.

Alle 15-vuotiasta voidaan kuulla todistajana vain, jos tuomioistuimien harkitsee tämän soveliaaksi.

Mopoajokortin ja traktorijokortin ikäraja on 15 vuotta.

15 vuotta täyttänyt saa kuljettaa rekisteröitävää moottorivenettä.

15 vuotta täyttänyt saa kuljettaa polkupyörällä yhtä enintään 10-vuotiasta lasta.

15 vuotta täyttäneellä on oikeus erota uskonnosta vanhempien suostumuksella.

15-vuotias voi tehdä etu- tai sukunimenmuutoksen vanhempien kirjallisella luvalla.

Alle 15-vuotiaaseen voidaan kohdistaa lastensuojelullisia toimenpiteitä, mikäli hän syyllistyy toistuviin rikoksiin.

16-vuotta:

Oppivelvollisuus päättyy sinä vuonna, jonka kuluessa lapsi täyttää 16 vuotta.

Lapsi tulee työllisyystoimien piiriin täytettyään 16 vuotta.

16 vuotta täyttänyt on vakuutettu vanhuuden, työttömyyden ja työkyvyttömyyden varalta. Vakuutetuille annetaan sairausvakuutuskortti, johon jokaisen 16 vuotta täyttäneen pitää kirjoittaa nimensä. 16 vuotta täyttänyt saa itse hakea ja nostaa sairausvakuutuskorvauksensa.

Seksuaalirikoksissa suojaikäraja on 16 vuotta. Alle 16-vuotiaan kanssa sukupuoliyhteydessä oleminen tai muu häneen kohdistuva seksuaalinen teko on rangaistava, ellei kyseessä ole samassa kehitysvaiheessa olevien nuorten keskinäinen sukupuolisuhde.

Kevytmoottoripyörän ajokortin ikäraja on 16 vuotta.

17-vuotta:

Valtio maksaa lapsilisää jokaisesta alle 17-vuotiaasta lapsesta.

Jos poikkeusoloissa (suuronnettomuus, aseellinen hyökkäys, sodan uhka, sota jne.) on tehostettava pelastustoimintaa ja siihen varautumista voi valtioneuvosto määrätä, että jokainen 17-65-vuotias Suomen kansalainen on velvollinen tekemään väestön suojelemiseksi tarpeellista työtä, johon hän voimiensa ja terveytensä puolesta kykenee.

18-vuotta:

Lastensuojelulaissa ja YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiaasta.

Lapsen oikeus saada elatusta vanhemmiltaan lakkaa hänen täytettyään 18 vuotta.

Alle 18-vuotias ei saa mennä avioliittoon tai rekisteröidä parisuhdetta. Oikeusministeriö voi kuitenkin erityisistä syistä antaa tätä nuoremmalle luvan mennä avioliittoon.

Alaikäiselle voidaan antaa passi jos hänen huoltajansa suostuvat siihen.

Tupakkaa ja alkoholia ei saa myydä alle 18-vuotiaalle.

Moottoripyörän ja henkilöauton ajokortin saaminen edellyttää 18 vuoden ikää.

Alle 18-vuotiaan käynnit terveyskeskuslääkärillä ja hammashoidossa ovat maksuttomia.

18-vuotiaalla on äänioikeus valtiollisissa ja kunnallisissa vaaleissa.

Oikeuden aika! - opas Lapsen oikeuksiin tarjoaa opettajalle perustietoa Lapsen oikeuksista sekä toimintavinkkejä luokkaopetukseen. Oppaan päämääränä on tuoda vielä melko tuntemattomaksi jäänyt YK:n Lapsen oikeuksien sopimus lähemmäksi suomalaisen nuoren arkea. Oppituntien harjoitukset haastavat oppilaat pohtimaan omia ja maailman muiden nuorten oikeuksia sekä herättelevät keskustelua oikeudenmukaisuudesta ja tasa-arvosta.

OPETUSHALLITUS

